

FILOZOFICKÁ FAKULTA UNIVERZITY PALACKÉHO
V OLOMOUCI

KATEDRA SLAVISTIKY

**PŘEKLAD ODBORNÉHO TEXTU A TERMINOLOGIE
Z OBLASTI EKONOMIE**

**SPECIALIZED TEXT TRANSLATION AND TERMINOLOGY
FROM THE ECONOMY FIELD**

Bakalářská diplomová práce

Vedoucí práce: PhDr. Ladislav Vobořil, Ph.D.

Vypracovala: Lucie Prášková

OLOMOUC 2010

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou diplomovou práci vypracovala samostatně a uvedla jsem všechny použité zdroje a literaturu.

V Olomouci 3.5. 2010

Lucie Prášková

Poděkování

Děkuji vedoucímu práce PhDr. Ladislavu Vobořilovi, PhD. za konzultace, odborné rady a připomínky, které mi při psaní této práce poskytl.

Anotace

Tato práce se zabývá překladem odborného textu z oblasti ekonomie. V teoretické části práce je charakterizován hlavně odborný styl, jeho specifika při překladu a terminologie. Jazykový rozbor analyzuje námi přeloženou část knihy I. P. Danilova „Konkurenceschopnost regionů Ruska“ v rusko-českém porovnávacím plánu. Součástí práce je také překlad této části a glosář, jež tvoří přílohy.

OBSAH

Obsah.....	5
Úvod.....	7
1. Problematika překladu.....	9
1.1 Dějiny překladu.....	9
1.2 Problematika překládání.....	10
1.3 Překladatelské postupy.....	11
2. Specifika překladu odborného textu.....	12
3. Odborný styl.....	14
3.1 Charakteristika odborného stylu.....	14
3.2 Gramatika odborného stylu.....	16
3.3 Terminologie.....	17
3.4 Charakteristika termínů.....	18
3.5 Tvoření termínů.....	19
3.6 Problematika překladu termínů.....	21
4. Analýza překládaného odborného textu.....	22
4.1 Morfologický rozbor.....	22
4.1.1 Podstatná jména.....	22
4.1.2 Přídavná jména.....	23
4.1.3 Slovesa.....	23
4.1.4 Předložky.....	26
4.1.5 Spojky.....	26
4.2 Syntaktický rozbor.....	27
4.2.1 Větné členy.....	27
4.2.2 Typy vět.....	28
4.2.3 Slovosled.....	29
4.3 Lexikální rozbor – termíny.....	33
4.3.1 Jednoslovné termíny.....	34
4.3.2 Dvouslovné termíny.....	35

Závěr.....	37
Resumé.....	39
Seznam použité literatury.....	44
Zdroje.....	45
Příloha 1 – překlad.....	46
Příloha 2 – glosář.....	71

ÚVOD

Ekonomické texty patří mezi nejfrekventovaněji používané odborné texty, protože ekonomie a oblasti s ní spojené jsou dnes globální záležitostí. Proto také vzniká požadavek na jejich kvalitní překlad. Zaměření oboru Ruský jazyk pro hospodářsko-právní a turistickou oblast, je zčásti také ekonomické. Studium ruského jazyka je ve velké míře zaměřeno na překlad, zejména odborného textu. Z tohoto důvodu jsme se si vybrali překlad ekonomického textu z ruštiny do češtiny.

Cílem práce je vytvořit kvalitní překlad a z vybraných slov a slovních spojení sestavit glosář. Poté vypracovat komentář k překladu.

První fází práce je výběr vhodného textu, konkrétně ekonomického textu z knihy I. P. Danilova „Konkurenceschopnost regionů Ruska“ a jeho překlad do češtiny. Z něj byl sestaven glosář. Dále se věnujeme odbornému stylu, pracujeme se sekundární literaturou a vytváříme teoretický podklad pro komentář k překladu. Poslední fází je samotný komentář, neboli analýza překládaného textu. Vycházíme z ruského originálu a pracujeme v rusko-českém plánu.

Celá práce se skládá ze dvou částí, teoretické a praktické, a ze dvou příloh. Překlad je obsažen v příloze jedna, glosář v příloze dva.

V teoretické části se věnujeme především odbornému stylu, jeho specifické a charakteristice. Překlad odborného textu je vymezen na pozadí překladu jako takového a základních postupů teorie překladu. V rámci odborného stylu se podrobně zabýváme jeho specifickou gramatickou stavbou a lexikálními odlišnostmi. Terminologii věnujeme čtyři podkapitoly, protože termíny hrají důležitou roli v odborném stylu a kladou velké nároky na překlad ve srovnání s obecnou slovní zásobou.

V praktické části se zabýváme analýzou našeho překladu, vybíráme její lexikální a gramatické odlišnosti v rusko-českém porovnávacím plánu se zřetelem k překladu. V části morfologické analýzy se zabýváme jednotlivými slovními druhy a na příkladech z výchozího textu i textu překladu upozorňujeme na translatologicky problematické případy. V části syntaktického rozboru se věnujeme vybraným jevům syntaxe

odborného textu ve srovnání s českým jazykem. V části lexikálního rozboru se zaměříme na termíny, jejich stavbu, tvoření a překlad do češtiny.

Literatura, ze které jsme čerpali, byla ve většině případů česká. Používali jsme ale i ruské prameny, zejména v oblasti terminologie a odborného stylu.

1. PROBLEMATIKA PŘEKLADU

Překlad je D. Žváčkem formulován jako „činnost značně komplikovaná, neboť jde vlastně o procesy odehrávající se v mysli překladatele, o složité procesy porozumění textu, o těžko definované procesy odehrávající se mezi pochopením originálu a konečnou formulací překladu.“ Překladatel musí textu rozumět, pochopit jeho obsah a informaci, kterou předává. Poté analyzuje výchozí text a nakonec předává jeho obsah v jazyce překladu. (Žváček, 1995, str. 8)

D. Knittlová tvrdí, že překlad má dva výrazné aspekty, a to literárně estetický a lingvistický. Nejprve se překlad podroboval pouze prvnímu jmenovanému, později se přidal lingvistický aspekt, a staly se paralelními. Dnes se překlad přiklání spíše k rovině pragmatické. Hlavním úkolem překladatele je pak překonávání mezikulturních bariér. (Knittlová, 2000, str. 5)

Translatologický slovník u překladu rozlišuje překlad jako dílo, což je umělecká reprodukce, překlad jako proces, to je původní tvorba a překlad jako umělecký druh, který slovník definuje jako rozhraní mezi reprodukčním a původně tvůrčím uměním. „Překlad je překódováním významu a výrazu. Překládají se nejen jazykové znaky, ale i znaky vyšší semiotické roviny obsažené v textu.“ (Hrdlička, 1998, str. 42)

1.1 Dějiny překladu

První pokusy o definování a rozebrání překladatelských otázek jsou datovány již od 12. století v tezíh nominalisty Maimonida, který tvrdil, že pro překlad slova je rozhodující jeho kontext. Dále zmínky o překladatelské problematice najdeme v Husových úvahách, kde se zabýval problematikou překladu biblických reálií. (Levý, 1998, str. 18)

Dějiny překladu jsou v zásadě dějinami dvou protikladných překladových koncepcí. Na to má vliv i skutečnost, že „překlad je vždy nositelem idejí své doby“. E. Mrhačová - Kučerová uvádí tyto dvě koncepce překladu:

1. **Překlad usilující o naprostou věrnost originálu** v každém dílčím jazykovém detailu. Cílem je doslovná reprodukce originálu. Avšak často se tato koncepce užívala na úkor obsahu. Tato koncepce byla uplatňována zejména v období romantismu.

2. **Překlad volný**, který se zaměřuje na přesné předání obsahu předlohy jako celku. Méně se pak věnuje jazykovým detailům. To se zejména odrazilo v ignoraci individuálních zvláštností, historickém koloritu originálu, až ve svévolném zacházení s originálem. Tato metoda se uplatňovala například v období klasicismu.

Ovšem na konci 18. století se nároky na překlad začaly zvyšovat a v souvislosti s tím se začaly objevovat názory, že plnohodnotný překlad není možný, protože každý jazykový systém je odlišný. Nejradiálněji tento názor šířil německý filolog a překladatel antické poezie W. Humboldt. Avšak přesný, adekvátní překlad, který by zachoval všechny ideové a estetické hodnoty předlohy začal být hlouběji studován a realizován až na přelomu 19. a 20. století. (Mrhačová – Kučerová, 1980, str. 110)

1.2 Problematika překládání

Častým problémem při překládání je problematika přeložitelnosti a nepřeložitelnosti. Dílčí složky textu v jistých případech opravdu nepřeložitelné být mohou, avšak je přijímán obecný názor, že výpovědní celek je přeložitelný vždy. Problematiku přeložitelnosti pozitivně ovlivňují teorie úrovní a rovin ekvivalence. Proto co není možné přeložit v základní rovině, je s určitou mírou ekvivalentnosti, ale stále adekvátně, přeloženo v rovině vyšší. (Žváček, 1995, str. 18)

D. Žváček cituje V. N. Komissarova a vytyčuje tak tyto roviny ekvivalentnosti:

1. *«уровень языковых знаков (слов);*
2. *уровень высказывания;*
3. *уровень (структура) сообщения;*
4. *уровень описания ситуации;*
5. *уровень цели коммуникации.»* (Žváček, 1995, str. 18)

1.3 Překladatelské postupy

Překladatelskými postupy se řeší problém nedostatku přímého ekvivalentu v cílovém jazyce. V minulosti teoretikové překladu nepoužívali přesnou terminologii a dnes již přesně vymezené překladatelské postupy nazývali změnami, nebo postupy. V současné době však už lze vymežit sedm překladatelských postupů. Jde o:

1. **transkripce** (přesný přepis slova) a **transliterace** (přepis slova do jiné abecedy, při níž dochází ke zvukovému zkrácení slova)
2. **kalk** (doslovný překlad: potflower – hrnková květina)
3. **substituce** (nahrazení jednoho jazykového prostředku jiným, např. podstatná jména osobním zájmenem, apod.)
4. **transpozice** (gramatické změny v důsledku odlišného jazykového systému, např. obmykání v ruském jazyce)
5. **modulace** (změna hlediska: angle-joint of the pipe – koleno potrubí)
6. **ekvivalence** (použití stylistických a strukturních prostředků, které jsou odlišné od výchozího jazyka, např. v oblasti expresivity: little girl - děvenka)
7. **adaptace** (substituce situace v jazyce originálu za jinou adekvátní situaci v jazyce překladu, např. přísloví, slovní hříčky, atd.) (Knittlová, 2000, str. 14)

2. SPECIFIKA PŘEKLADU ODBORNÉHO TEXTU

Překlad jako takový je podle D. Žváčka „skutečnost, že překladatel tlumočí prostředky jednoho jazyka myšlenky vyjádřené v jiném jazyce“. Při překladu umělecké literatury je překladatel podroben jistému uměleckému záměru, zatímco překladatel odborné literatury klade zásadní důraz na obsah informace a jazykové prostředky tak mají pouze komunikativní funkci. (Žváček, 1995, str. 14)

B. Ilek se dotýká problematiky překladu odborných textů a zdůrazňuje důležitost připravenosti a zkušenosti překladatele. Ten musí mít určitý obor nastudován z odborné literatury ve výchozím i cílovém jazyce. Pakliže text překládá neoborník, doporučuje se mu konzultovat terminologii s odborníkem v daném oboru. (Ilek, 1956, str. 56)

Při překladu odborného textu má překladatel mnohem menší pole působnosti, než je tomu například při překladu uměleckého textu. Zde ustupuje jazyková harmonie a estetika na pozadí a velmi se dbá na přesnost a obsah informace. Dominantní jsou termíny. Terminologie však není jediným a nejdůležitějším aspektem překládání odborného textu. Převedení informace originálu musí být hlavně gramaticky, syntakticky a stylisticky správné. (Žváček, 1995, str. 15)

Podle D. Žváčka má odborný styl zejména tyto jazykové rysy:

1. sklon k větší sevřenosti větné stavby;
2. sklon k větší nasycenosti výrazu, tj. k větší explicitnosti vyjadřování syntaktických a sémantických vztahů v aktuální výpovědi;
3. posuny od konkrétního a dějového vyjadřování k abstraktnímu a nedějovému;
4. odklon od výrazových prostředků expresivních;
5. oslabování subjektivity výrazu;
6. větší podíl pojmenování v platnosti obecné;
7. potřeba přesnosti a jednoznačnosti výrazu.“ (Žváček, 1995, str. 16)

Odborný překlad se zaměřuje především na plán obsahu, což znamená, že dbá na „lexikální rovinu a syntakticko-sémantickou strukturu věty.“ Překladatel odborných textů klade důraz především na převedení věcné stránky sdělení. Toto se neděje pouze na rovině jazykové, ale také s ohledem na vyjadřovací standardy cílového jazyka. Kromě stylistického aspektu překladu odborných textů je třeba brát v úvahu i

pragmatický aspekt, jež zahrnuje výzkum „*složité škály vztahů mezi jazykovými jednotkami a strukturami a uživateli jazyka*“ (Žváček, 1995, str. 19).

D. Žváček rozlišuje dva typy překladatelů, a to:

- **překladaatele specialistu**, jenž nejen že adekvátně převede celou informaci, ale provádí také další jazykové změny oproti originálu, zejména pak syntaktické. Například místo dlouhého souvětí překladatel použije dvě a více kratších vět, pakliže je přesvědčen, že to napomůže pochopení a zvýší to přehlednost textu. Základní překladovou jednotkou pro překladaatele specialistu může být větší tematický celek, například odstavec.

- **překladaatele nespecialistu**, který se drží předlohy mnohem více než odborník v oboru. Změny dělá jen minimální, protože se domnívá, že co nejdřívejším překladem předá i celou věcnou problematiku bez posunů v kontextu. Respektuje ovšem základní rozdíly mezi ruským a českým jazykovým systémem, tedy nahrazuje přechodníky a participia. Základní překladovou jednotkou je pro něj věta. (Žváček, 1995, str. 20)

3. ODBORNÝ STYL

3.1 Charakteristika odborného stylu

Odborný styl patří k pěti funkčním stylům, mezi něž patří také styl umělecký, administrativní, publicistický a hovorový.

V Rusku se odborný styl začal rozvíjet na počátku 18. století, kdy ruští vědci začali vytvářet odbornou terminologii. V druhé polovině tohoto století se tvorba odborného stylu výrazně posunula kupředu, díky pracím M. V. Lomonosova a jeho žáků. Konečnou podobu však odborný styl získal až ve druhé polovině 19. století. (Rozenal', 1974, str. 31)

Odborný styl má řadu charakteristických rysů, které jej značně odlišují od zbylých stylů a které nejsou závislé na určitých vědních oborech nebo druzích dokumentů, které odborný styl používají. Jedná se například o promyšlenost výkladu, přísný výběr jazykových prostředků, tendenci k normativnosti vyjadřování. Text je přesný a ucelený, má logickou strukturu a jasný systém vazeb mezi výroky, je jednoznačný a obsažný. (Rozenal', 1974, str. 32)

Specifikum každého vědního oboru tkví především v jeho profesionální terminologické slovní zásobě. Tato prakticky znemožňuje laikovi porozumět textu z určitého oboru. Proto lze z odborného stylu podle M. I. Il'jaše ještě vyčlenit populárně naučný styl. Jeho funkcí je přiblížit neoborníkovi určitou vědeckou oblast, vědecký úspěch nebo objev. Proto je zde jazyk zjednodušen, termíny se často vysvětlují a je jich méně. Používají se také jednodušší formy vyjadřování. (Il'jaš, 1975, str. 9, 10)

Josef Hubáček dělí odborný funkční styl ještě na tři další styly, a to na styl teoretický, praktický a popularizační.

- **Styl teoretický** je stylem vědeckých knih a publikací, odborných učebnic, článků, atd. Jejich cílem je rozvíjení vědních oborů v rovině teoretické. Základem jejich stylizace je přesnost, jednoznačnost a úplnost vyjádření. Teoretický styl užívá také vědeckou terminologii, propracovanou kompozici a složitou větnou stavbu.

- Pomocí **stylu praktického** se zavádějí teoretické výsledky vědních disciplín do praxe prostřednictvím takových stylizačních prostředků, jako je například určitost, věcnost, přehlednost, a stručnost vyjádření. Tento styl je nejbližší stylu administrativnímu, někdy se hovoří i o tom, že administrativní styl je vyčleněn z funkčního stylu odborného praktického. Blízkost těchto dvou stylů umožňuje snadné další zpracování obsahu. Zde se také setkáme s terminologií, i ustálenými spojeními ve formě zautomatizovaných slovních obrátů, zvláště pak v obchodní korespondenci a v úředním styku.

- Třetím bodem dělení je **styl popularizační**. Jeho cílem je šíření vědeckých poznání do všech vrstev společnosti, a tak jej udělat přijatelným a pochopitelným pro širokou veřejnost. Proto je tento styl zbaven strohosti a má i oživující prvky, s cílem získat si čtenáře a probudit v něm o danou problematiku zájem. Tento styl se vyznačuje používáním pojmů méně náročných na formulaci, termíny jsou vysvětlovány, nebo opisovány. Často se zde objevují také tvary sloves ve 2. osobě čísla množného, jimiž se autor obrací ke čtenáři, nalezneme zde množství výrazů v uvozovkách a slovních hříček. Tím se však popularizační odborný styl nijak neodchyluje od věcné správnosti a pravdivosti. (Hubáček, 1983, str. 60)

Odborný text má také tendenci používat mezinárodní výrazy z toho důvodu, že profesionální znalosti a věda jako taková nemají národní, ideologické, ani jiné hranice. Internacionalizace pojmů však musí být srozumitelná a ve všech jazycích musí označovat jedno a to samé. Internacionalizace pojmů se děje dvojím způsobem: *«путем использования в терминообразовании терминологических элементов (префиксов, суффиксов, основ, частей сложения) из интернационального языкового (греко-латинского) фонда и заимствования готовых номинаций из одного и того же языка-лидера.»* Na tuto roli v dnešní době významným způsobem aspiruje anglický jazyk, na jehož základě se tvoří současné terminologické systémy (Svincova, 2004, str. 29)

Každý funkční styl má svůj žánr, cíl, a svého adresáta. Cílem odborného stylu je sdělit objektivní informace a dokázat pravdivost vědeckého poznání. Adresáty jsou odborníci, kteří jsou připraveni ke vnímání a převzetí vědecké informace. Co se týče žánru, je odborný styl velice rozmanitý. Patří zde stat', monografie, učebnice, recenze,

rozbor, anotace, vědecký komentář textu, přednáška, referát na odborná témata, teze, atd. (Svincova, 2004, str. 32)

3.2 Gramatika odborného stylu

Odborný styl má řadu gramatických jevů, které jej charakterizují. V oblasti morfologie jde například o užívání krátkých variantních forem, které slouží k úspoře jazykových prostředků. Můžeme se také setkat s použitím jednotného čísla podstatných jmen, která jsou ve smyslu množného čísla. Konkrétní předmět, zvíře, atd. se použije v hromadném, obecném významu. Je také možné si povšimnout, že slovesa, co se týče kvantity, významným způsobem ustupují podstatným jménům. V odborné literatuře se totiž v mnohem větší míře vyskytují pojmy, než činnosti. To se také odráží ve výběru slovesných vazeb. Častěji se vyskytují verbonominální spojení, která se skládají z podstatného jména a slovesa se slabým lexikálním významem. Široce se používají přídavná jména, která mají funkci upřesňovat podstatné jméno, jeho různé významy, a tím plní i funkci terminologickou. (Rozental', 1974, str. 34)

„Ruský odborný text ve srovnání s českým dosahuje evidentně větší explicitnosti vyjadřování myšlenkových pochodů obsahů, např. i díky tomu, že nadměrně užívá substantiv s velmi širokým významem, často až oslabeným, takže se v určitých případech stávají součástí složených předložkových výrazů“. (Žváček, 1995, str. 30)

Za charakteristické pro odborný styl je možné označit i předložkové výrazy, jako například: v důsledku, se zřetelem, z hlediska, ve srovnání s, při příležitosti, atd. Na odborný styl je také vázáno užití jiných pádových vazeb, než je obvyklé (např. uvažovat o + 6. pád a uvažovat + 4. pád). (Hubáček, 1983, str. 63)

Zvláště v ruském odborném stylu jsou podle D. Žváčka s odvoláním na J. Pišu charakteristické ještě gramatické odlišnosti. Jde například o nominálnost, tedy o jmenný charakter, což zahrnuje to, že převažují podstatná jména, včetně podstatných jmen slovesných. Dále je většina sloves používána v přítomném čase v nedokonavém vidu. Vyskytují se zde také tzv. syntaktické kondensátory, jejichž roli plní participia a přechodníky. (Žváček, 1995, str. 17)

Co se týče syntaxe, je odborný styl také charakteristický svou dlouhou a složitou větnou stavbou. Takto se vhodným způsobem vyjádří složitý systém odborných pojmů, jejich vzájemné vztahy, atd. Často se používají zobecňující slova. Významné je také spojování textu, vztahů mezi odstavci, které mají těsnou logickou návaznost. Prostředkem těchto spojení bývají vsuvky. Obecně je syntaktická struktura odborného textu složitější, než struktura uměleckého textu. Podle výzkumu z šedesátých let 19. století se v umělecké literatuře vyskytuje průměrně 50,7 procent souvětí z celkového počtu vět, oproti tomu se v odborné literatuře podle téhož výzkumu vyskytuje v průměru 73,8 procent souvětí. (Rozenal', 1974, str. 34, 35, 36)

Podle J. Hubáčka se syntaktickými prostředky, které se užívají v odborném stylu setkáváme i v jiných stylech, například ve stylu uměleckém, nebo publicistickém. Mají zde ovšem jinou funkci. V odborném stylu syntaktické prostředky slouží zejména ke zhuštění a zestručnění vyjádření. Jádrem těchto prostředků bývá často jmenný jazykový prvek, tedy podstatné nebo přídavné jméno. Jedná se o tyto prostředky: Přívlaskové konstrukce se zpřídavnělými přechodníky, dále přívlaskové konstrukce se zpřídavnělými přičestími minulými nebo trpnými, konstrukce s podstatným jménem slovesným, konstrukce s dějovým jménem, konstrukce s infinitivem, pasivní konstrukce, spojky a spojkové výrazy významově odstíněné a výrazy souvztažné a některé typy přístavku. (Hubáček, 1983, str. 62)

3.3 Terminologie

Charakteristickým rysem odborného stylu je také ve velké míře používání termínů. Ty jsou v zásadě mezinárodní. Termíny v odborném textu činí v průměru 15–25 procent z celkové slovní zásoby. (Rozenal', 1974, str. 33)

Termíny mají svá specifika. Liší se od ostatních slov nebo sousloví například tím, že jsou méně závislé na kontextu, v textu stojí samostatněji. Ovšem tím se i jejich překlad stává zpravidla složitějším. Termíny tvoří určitý systém, který odpovídá systému pojmů dané oblasti. Tak vzniká terminologie překládané problematiky, oboru. (Žváček, 1995, str. 15)

3.4 Charakteristika termínů

Zakladatelem ruské terminologické školy byl D. S. Lotte, který vyjádřil lingvistickou normativnost obecně jako systematiku terminologie, nezávislost termínu na kontextu, krátkost termínu, jeho absolutní a relativní jednoznačnost, jednoduchost a srozumitelnost, míru rozšíření termínu. I. J. Svincova charakterizuje terminologii v šesti bodech:

1. **Termín má ustálený obsah**, což znamená, že jednomu označení odpovídá jeden pojem. Termín by měl mít omezený a jasně stanovený obsah v rámci určitého terminologického systému. Velmi důležitou roli zde také hraje konkrétní doba rozvoje dané oblasti vědy. Tato má velký význam, protože rozvoj vědy má důležitý vliv na rozvoj terminologie. Jak se prohlubují vědomosti, obsah pojmu se může také rozvíjet a postupem času tak termín může získat jiný význam.

2. **Termín je přesný**. Pod přesností se obvykle chápe jasnost a omezenost významu termínu. Jedná se o speciální pojem, který má zpravidla jasné hranice vymezené definicí termínu.

3. **Termín je jednoznačný** a není možné, aby měl více významů.

4. **Termín nemůže mít synonymum**. Synonyma v terminologii mají jinou podstatu a plní jiné funkce, než v obyčejném jazyce. Pod synonymií se zpravidla chápe dubletnost. Mezi dublety nejsou vztahy, které organizují synonymický řád, není zde emocionálně expresivní, nebo stylistické hledisko. Jsou totožné a každý z nich patří přímo k označovanému.

5. **Termín musí být systematický**. Systematičnost terminologie je založena na klasifikaci pojmů, které se vyznačují nezbytnými kritérii řadícími se do termínu. Se systematičností termínu je často spojována i sémantická jasnost, která čtenáři umožňuje si pojem představit. Systematičnost umožňuje zobrazit do struktury termínu určité místo v daném systému termínů, spojitost mezi pojmy, zařazení pojmu do určité logické kategorie.

6. **Termín musí být krátký**. Zde je možné si povšimnout rozporu mezi snahou o přesnost termínu a o krátkost termínu. Krátká varianta je zkrácená forma funkcionálně ekvivalentního sekundárního označení. (Svincova, 2004, str. 34, 35)

V posledních letech se začíná čím dál více klást důraz na pragmatické nároky, které jsou podmíněny specifickou funkcí termínu. Patří mezi ně:

- **Zavedenost termínu.** To znamená, že termín je přijat a používán celou společností. Kvalita takového termínu hraje důležitou roli, protože pevně vžitý termín se mění velmi těžko. Ovšem postupnou praktickou činností je možné špatný termín odstranit a nahradit jej novým, správným.

- **Současnost termínu.** Současnost termínu znamená, že se odstraňují zastaralé termíny a nahrazují se novými.

- **Internacionalita termínu.** Na internacionalizaci termínů má vliv mezinárodní charakter vědeckých výzkumů, atd. V několika jazycích tak můžeme v termínech najít obsahovou shodu, i jejich blízkost co se týče formy. Tato tendence odráží potřebu spojit vědeckou přesnost termínu na straně jedné a jeho praktickou krátkost na straně druhé.

- **Libozvučnost termínu.** Ta se dělí ještě na komfort vyslovování a samotnou libozvučnost. Termín by také neměl vyvolávat negativní asociace mimo úzce odborného užívání. (Svincova, 2004, str. 35, 36)

3.5 Tvoření termínů

J. Hubáček dělí odborné názvy podle původu, podle struktury, podle vztahu k označované skutečnosti, podle způsobu tvoření a podle oblasti užití. Autor toto dělení ještě rozšiřuje.

- **Podle původu** rozčleňuje termíny na **přejaté a domácí**. Některé termíny vznikly doslovným překladem výrazu, jindy máme k dispozici domácí i cizí název. Některé mezinárodní názvy však český ekvivalent nemají vůbec.

- **Podle struktury** se termíny dělí na **jednoslovná a víceslovná pojmenování**. Často se setkáváme s jevem, kdy se víceslovná pojmenování zkracují na jednoslovná tzv. univerbizací. Tím však ztrácejí na své odbornosti a přecházejí do hovorové češtiny, nebo do slangu.

- **Podle vztahu k označované skutečnosti** se liší termíny **motivované a nemotivované**. Motivované nám již svým názvem napovídají obsah pojmu. U nemotivovaných tomu tak není.

- **Podle způsobu tvoření** se termíny člení na **systémové a nesystémové**. O systémovost jde tehdy, tvoří-li se prvky jedné pojmové řady stejnými, nebo podobnými prostředky (např. stejnou příponou). Nesystémové termíny jsou v jedné skupině pojmů tvořeny různými prostředky.

- **Podle oblasti užití** jsou termíny **vědecké a popularizační**. Popularizační termíny používá široká veřejnost a objevují se především v učebnicích, populárně naučné literatuře, atd. Zatímco vědecká terminologie je užívána užším okruhem vědců a učenců, vědecká terminologie je zpravidla mezinárodní (natrium, adverbium). (Hubáček, 1983, str. 63, 64)

Na termín se také nahlíží z hlediska jeho tzv. nosnosti. To znamená, že je posuzována jeho schopnost tvořit i slova odvozená. Například z podstatného jména vytvořit sloveso, přídavné jméno, nebo příslovce. (Hubáček, 1983, str. 64)

Výklad, ve kterém se termíny používají, je zpravidla velmi citlivý na přesnost a jednoznačnost. To se přenáší i na samotné termíny. Některé termíny mohou označovat více než jeden pojem, a proto vyžadují upřesnění a přesné rozlišení. (Hubáček, 1983, str. 64)

Termíny se utváří těmito způsoby:

1. morfologicky

- **derivací**, což znamená odvozováním pomocí předpon, přípon a koncovek;
- **kompozicí**, to znamená skládáním;
- **abreviací**, to znamená zkracováním;

2. syntakticky, tedy vytvářením terminologických sousloví;

3. sémanticky

- zpřesněním výrazu z jazyka běžně sdělovacího;
- metamorfickým a metonymickým přenášením významů slov;

4. přejímáním slov z cizích jazyků. (Poštolková, Roudný, Tejnor, 1983, str. 34)

„Převahu substantiv v terminologických normách lze vysvětlit vlastnostmi tohoto slovního druhu. Substantiva jsou zvláště vhodná pro fixování pojmů a podle názoru některých terminologů se nejlépe zpracovávají jako slovníková hesla a nejnáz se k nim vytvářejí příslušné definice.“ (Poštolková, Roudný, Tejnor, 1983, str. 35, 36)

3.6 Problematika překladu termínů

V některých případech můžeme při překládání termínů použít prostého překódování pojmu z jazyka originálu do jazyka překladu. Avšak ve většině případů si termíny a celý pojmový systém zrcadlově neodpovídá. Rozdíly mohou nastat jak v tom, že neexistuje příslušný ekvivalent, tak v dosazení termínu do kontextu. (Antologie, 2007, str. 41)

Naproti tomu J. Horecký uvádí, že termíny se nemají překládat, ale výhradně substituovat. Tvrdí, že rozvinutý vědní obor má zpravidla i dobře propracovaný systém termínů. Systémy pojmů se mohou lišit v závislosti na jazyce, ale v obecném měřítku jsou mezinárodní. Pokud se setkáme s termínem, který v cílovém jazyce neexistuje, potom uplatníme poznatky získané rozbořením stávajících terminologických systémů. Tímto způsobem autoři odborných článků vytváří nové termíny. Nejčastěji se tak děje přejímáním z cizího jazyka, ale i samotným překládáním. (Antologie, 2007, str. 55)

4. ANALÝZA PŘEKLÁDANÉHO ODBORNÉHO TEXTU

Jak jsme se zmínili již dříve, odborný text má řadu charakteristik. V této části se budeme věnovat morfologickému, syntaktickému a lexikálnímu rozboru námi překládané části knihy И. П. Данилова «Конкурентоспособность регионов России». V části morfologického rozboru se zaměříme na slovní druhy a jejich odlišnosti v ruštině a češtině. V syntaktickém rozboru se budeme věnovat některým větným členům, typům vět a slovosledu. Vycházet budeme z ruského originálu a budeme jevy srovnávat s českým překladem. Poslední částí analýzy bude lexikální rozbor, kde se zaměříme zejména na tvorbu termínů, jejich strukturu a na jejich porovnání s českými termíny.

4.1 Morfologický rozbor

4.1.1 Podstatná jména

Podstatná jména jsou v odborném textu nejčastěji používaným slovním druhem vzhledem k tomu, že jsou hlavními nositeli informace. V odborném textu se totiž častěji vyskytují pojmy, než činnosti. Jmenný charakter textu je tedy důležitým specifikem odborného stylu.

Podstatná jména ve větě plní funkci podmětu, předmětu nebo neshodného přívlastku. Mohou vytvářet i dlouhé řady podstatných jmen, tzv. **substantivní řetězce**, které slouží hlavně ke zhutnění textu. V českém jazyce s tyto řetězce také vyskytují, často se však rozvolňují například předložkou, či slovesem.

Обеспеченность населения телефонными аппаратами сети общего пользования.

Zajištění telefonních aparátů ve veřejné síti pro obyvatelstvo.

Он используется при разработке схем размещения производства по территории региона на первых этапах планирования и прогнозирования.

Používá se při rozpracování schémat rozložení výroby po území regionu v prvních etapách plánování a prognózování.

4.1.2 Přídavná jména

Přídavná jména jsou v odborné stylu hned po substantivech nejčastěji využívaným slovním druhem. Jejich funkcí je upřesňovat podstatná jména.

Ruský odborný styl má oproti češtině specifická přídavná jména, která čtenáři usnadní orientaci v textu a připravují jej na informace, které se dozví, nebo odkazují na již zmiňované. V ruštině jde o tzv. **kontextová přídavná jména** sloužící jako textový orientátor. Jde o slova typu: *данный, следующий, вышеуказанный, последний, указанный, вышеупомянутый*. Do češtiny se překládají zpravidla ukazovacími zájmeny *tento, tato, tyto*.

Данные методы служат для составления более подробной характеристики.

Тыто методы служат к составлению более подробной характеристики.

Автор определяет следующие стратегические пути мобилизации резервов.

Autor vymezuje tyto strategické cesty mobilizace rezerv.

4.1.3 Slovesa

Slovesa se v textu nejčastěji objevují ve 3. osobě jednotného čísla v čase přítomném. Stejně tak se překládají do češtiny. V našem textu se však našla i výjimka. V ruském originálu je použita 2. osoba jednotného čísla přítomného času, která se v odborném textu prakticky nevyskytuje. Do češtiny tímto způsobem přeložit nelze. Překlad se proto vyřeší užitím 2. osoby čísla množného, nebo obecným *человек* a 3. osobou jednotného čísla.

Это значит постоянно сравнивать то, что делаешь ты, твоя компания, твоя страна с тем, что делают другие люди.

Znamená to neustále srovnávat to, co dělá člověk, jeho firma, jeho země s tím, co dělají jiní lidé.

Typická pro odborný styl jsou **participia, neboli přídavná jména slovesná**. Tato slouží jako textový kondenzátor, tedy ke zhuštění informace. Pokud je ve větě použito participium, mění se neutrální slovosled zpravidla na interpoziční, nebo vzniká polovětná konstrukce.

V českém jazyce se participia také využívají, ale v některých případech je český překlad s užitím participia nevhodný, proto se ve větší míře opisují vedlejší větou přívlastkovou. V následujících příkladech, pokud to bude možné, uvedeme obě možnosti. Participia tedy dělíme na:

- přídavná jména slovesná v přítomném čase v činném rodě

Факторы, представляющие собой базовые условия.

Faktory představující základní podmínky.

Faktory, které představují základní podmínky.

- přídavná jména slovesná v přítomném čase v trpném rodě

Управленческий потенциал, определяемый наличием высококвалифицированных менеджеров

Řídící potenciál určený přítomností vysoce kvalifikovaných manažerů.

Řídící potenciál, který je určen přítomností vysoce kvalifikovaných manažerů.

- přídavná jména slovesná v minulém čase v činném rodě

Количество выпускников средней школы, поступивших в высшие учебные заведения.

Počet absolventů středních škol, kterí pokračují ve studiu na vysokých školách.

- přídavná jména slovesná v minulém čase v trpném rodě

Отсутствие хорошо сформированной инфраструктуры.

Absence dobře utvořené infrastruktury.

Dalšími z textových kondenzátorů jsou **přechodníky**. Ty se v našem textu nevyskytují tak často jako participia, avšak při překladu do češtiny mohou působit potíže, proto se jim budeme krátce věnovat. Přechodníky jsou v ruštině neutrální, avšak v češtině působí archaicky, proto se v češtině prakticky nevyužívají. Mohou se výjimečně objevit v krásné literatuře, v odborném textu se s nimi však nesetkáme

vůbec. Proto při překladu přechodníků musíme volit jiné jazykové prostředky. Nejčastěji se přechodníkové polovětné konstrukce do češtiny překládají souvětím souřadným, vedlejší větou příslovečnou časovou, příčinnou, podmínkovou, účinkovou nebo přípustkovou. Další možností je věty rozdělit do dvou samostatných jednotek, nebo použít předložkovou vazbu.

Каждый из них будет реагировать по-своему, исходя из своего собственного восприятия.

Každý z nich bude reagovat po svém a bude vycházet ze svého vlastního vnímání.

Б. А. Чуб отходит от классификации факторов конкурентных преимуществ, предлагая оценивать конкурентоспособность....

B. A. Čub se odklání od klasifikace faktorů konkurenčních výhod. Navrhuje hodnotit konkurenceschopnost...

Метод позволяет выявлять динамику рынка, определяя различия между крупным и мелким предприятиями.

Metoda umožňuje odhalit dynamiku trhu, když stanovuje rozdíly mezi velkými a malými podniky.

Odborný styl není tak imperativní jako třeba styl administrativní, přesto se v textech můžeme setkat se slovesy, které imperativnost vyjadřují (*может следует*). Kromě toho se užívá modálních predikativ (*должен, нельзя, обязан*), která jsou většinou následována slovesem v infinitivu.

Прежде всего следует отметить широкий спектр его применения.

Především je třeba zdůraznit široké spektrum jeho využití.

Jak už bylo zmíněno, odborný styl se vyznačuje jmenným charakterem. Sloveso má proto v některých případech oslabenou funkci. Tak se do textu dostávají verbonominální spojení. Tvoří se obecným, abstraktním slovesem a podstatným jménem, které je nositelem významu. V češtině se u některých verbonominálních spojení najdou přesné ekvivalenty, jindy jsou tato překládána plnovýznamovými slovesy.

дать возможность – dát možnost, umožnit

оказывать влияние – mít vliv, ovlivňovat

4.1.4 Předložky

V ruském textu se vyskytují jak předložky primární (*в, с, на, у, без, для, о, от, к, за, до, из, по, при, между, среди, путем*), tak sekundární (*в целом, в качестве, в силу, на основе, в соответствии, с случае, с помощью, в виде*). Sekundární předložky se vyskytují více v ruském, než v českém odborném stylu. Předložky můžeme zaměnit příslovci, či je úplně vynechat. Ruština totiž mnohem více používá předložková spojení tam, kde čeština použije místo předložek pády.

После появления идеи в виде новшества, ее необходимо развить.

Poté, co se objeví myšlenka jako novinka, je nezbytné ji rozvinout.

Конкретизировать представления о возможностях регионов в конкурентной борьбе возможно с помощью метода анализа ресурсов.

Konkretizovat představy o možnostech regionů v konkurenčním boji je možné metodou analýzy zdrojů.

4.1.5 Spojky

Základním dělením spojek je dělení na souřadící a podřadící. Mezi souřadící řadíme ruské slova jako *и, а, или, однако, но, также, либо* a do podřadících spojek patří například *что, чтобы, как, когда, если, хотя, несмотря на то что, потому что, поскольку, так как*.

Когда чуть позже приходят конкуренты и начинают производить тот же самый товар (по крайней мере, так же, как это делаете вы, или еще дешевле, чем вы), выплаты прекращаются.

V českém jazyce se nejvíce, stejně jako v ruštině vyskytovala souřadící spojka *а*, popřípadě *nebo*. Z podřadících spojek byly nejfrekventovanější spojky *pakliže, jestli, poněvadž*.

4.2 Syntaktický rozbor

Odborný styl se, co se týče syntaxe, vyznačuje zejména složitostí větných konstrukcí. V našem textu můžeme najít všechny typy větných členů, rovněž věty jednoduché, souvětí souřadná a podřadná. Vedlejší věty se vyskytují převážně příslovečné podmínkové, důvodové, účelové a přívlastkové.

4.2.1 Větné členy

Vyjmenujeme si pouze větné členy, které jsou hlavní a v největší míře zastoupené v našem textu. V češtině si tyto zpravidla odpovídají.

- **Podmět** je nejčastěji vyjádřen podstatným jménem, méně často pak zájmenem.

Данный метод может стать отправной точкой в анализе ситуации в регионе.

Tato metoda se může stát výchozím bodem pro analýzu situace v regionu.

В отличие от большинства других методов он базируется на количественных показателях.

Na rozdíl od většiny jiných metod se tato zakládá na kvantitativních ukazatelích.

- **Přísudek** má několik typů, které se všechny v textu vyskytují. V českém překladu si vždy nemusí typy přísudků odpovídat, ale v zásadě se zde větší problémy nevyskytují. Přísudek se objevuje v těchto typech:

- přísudek slovesný prostý

Важное место в региональных исследованиях занимают методы сопоставления региональных уровней жизни населения.

Důležité místo v regionálních výzkumech zaujímají metody srovnávání regionálních životních úrovní obyvatelstva.

- přísudek slovesný složený

В нашем случае можно употребить понятие регионализация.

V našem případě je možné použít pojem regionalizace.

- přísudek jmenný beze spony

Для ее построения необходимы только показатели экономической активности.

Pro jeho sestavení je třeba pouze ukazatelů ekonomické aktivity.

- přísudek jmenný se sponou

Анализ экономической базы является ускоренным методом прогнозирования регионального экономического роста.

Analýza ekonomické základny je zrychlenou metodou prognóz regionálního ekonomického růstu.

- přísudek několikanásobný

Метод оценки характеристик конкурентов направлен на то, чтобы изучить и понять личные качества и определить потенциал лидерства конкурентов.

Metoda hodnocení charakteristik konkurentů je určena ke zkoumání a pochopení osobní kvality a určení potenciálu vedení konkurentů.

- **Пřívlastek** se v obou jazycích dělí na shodný a neshodný. Zvláště v odborném textu se vyskytují postupně rozvíjející shodné přívlastky, které tvoří velmi přesná sousloví.

Комплексный, интегрированный показатель – komplexní integrovaný ukazatel

V češtině se více používá přívlastek shodný, ale v ruštině je nejčastější přívlastek neshodný. To bychom měli mít na paměti i při překladu v situacích, kdy si přívlastky neodpovídají.

Уровень жизни – životní úroveň

Фактор производства – výrobní faktor

Рынок сбыта – odbytový trh

4.2.2 Typy vět

Jak už jsme se zmínili dříve, odborný styl, co se týče syntaxe, charakterizují dlouhá a složitá souvětí. Je zde také převaha souvětí podřadného nad souvětím souřadným. Můžeme se zde ale také setkat s jednoduchými větami. V odborném stylu převažují vedlejší věty:

- **Přísluvečné**, které se dále dělí na:

- **důvodové** (nejčastějšími spojky jsou zde spojky *потому что*, *поскольку*, *так как*)

Эти факторы не так распространены, потому что для их развития требуется значительного вложения капитала.

Tyto faktory nejsou tak rozšířeny, protože je pro jejich rozvoj zapotřebí značných vkladů kapitálu.

- **podmínkové** (charakteristické spojky jsou *если*, *если то*)

Развитие экономики региона можно и без сырьевой базы, но если она есть, то регион получает значительные конкурентные преимущества.

Rozvoj ekonomiky regionu je možný i bez surovinové základny, ale pokud zde existuje, region tím získá značné konkurenční výhody.

- **účelové** (nejčastějšími spojky jsou zde *чтобы*, *для того чтобы*, *с тем чтобы*, *затем чтобы*)

Для того чтобы быть конкурентоспособным на рынке, необходимо иметь издержки по производству не больше, чем у других.

Pro to, aby byly na trhu konkurenceschopné, je nutné nemít výlohy na výrobu vyšší, než mají jiní.

- **Přívlastkové** (jsou spojovány vztažnými zájmeny, jako jsou např. *который*, příslovci *где*, *когда*, nebo přídavným jménem *какой*)

Это значит производить такую услугу, какую никто другой не производит.

To znamená poskytovat takovou službu, kterou neposkytuje nikdo jiný.

4.2.3 Slovosled

Slovosled je v ruském textu zpravidla neutrální, ale může se vyskytnout i slovosled interpoziční, tzv. **obmykání**. To se vyskytuje pouze v ruštině a znesnadňuje tak překlad do češtiny. Do češtiny se obmykání překládá zpravidla vedlejší větou přívlastkovou, participiem nebo se věta musí celkově přehodnotit.

На его основе регион изучается как совокупность ресурсов, определяется их конкурентная ценность, выявляются обусловленные ими конкурентные преимущества.

Na jejím základě se region zkoumá jako souhrn zdrojů, určuje se jejich konkurenční hodnota, objevují se jimi podmíněné konkurenční výhody.

Причем это не только компенсация потраченных вами на производство товара денег.

Přitom nejde pouze o kompenzaci za vaše vynaložené peníze na výrobu zboží.

Dále se zvláštnost ruského slovosledu projevuje ve **vedlejší větě přívlastkové** se vztažným zájmenem *который*, což do češtiny překládáme jako *jehož*.

Метод анализа посредников дает возможность выявлять отдельных людей, деятельность которых оказывает значительное влияние на конкурентные позиции региона.

Metoda analýzy zprostředkovatelů umožňuje odhalovat jednotlivé osoby, jejichž činnost značně ovlivňuje konkurenční pozice regionu.

Již dříve jsme se zmiňovali o **polovětných konstrukcích**. Častěji než polovětné konstrukce přechodníkové, se v textu vyskytovaly polovětné konstrukce s participiemi. Polovětné konstrukce jsou vždy závislé na jiné větě, tedy nejsou samostatnou jednotkou a nemají rysy celé věty. Jsou využívány především z důvodu kondenzace a zestručnění textu. V češtině se polovětné konstrukce používají méně a jsou tvořeny pomocí participia nebo infinitivu.

Удельный вес предприятий, занимающихся научными разработками.

Podíl podniků zabývajících se vědeckým výzkumem.

Dalším charakteristickým rysem ruských odborných textů jsou **trpné konstrukce**. Ty mají v ruštině své důležité místo. Čeština naopak dává ve většině případech přednost činnému rodu.

В целом наблюдается тенденция к ухудшению инвестиционной ситуации в регионах.

Celkově sledujeme tendenci zhoršování investiční situace v regionech.

Důležitou roli v odborném textu hrají **vsuvky**. Jejich hlavní funkcí je logické členění textu a fungují také jako textové orientátory. V ruštině se z obou stran oddělují čárkou. V našem textu jsme se mohli setkat s těmito vsuvkami:

С одной стороны, с другой стороны – na jednu stranu, na druhou stranu

Во-первых, во-вторых – za prvé, za druhé

Значит – tedy

Таким образом – tak, takže, tedy, proto

Например – například

Pro lepší orientaci v textu, dobrou přehlednost a čitelnost, odborný styl používá **výčty**. Jednotlivé položky výčtu jsou vzájemně odděleny a jsou označeny čísly, písmeny nebo různými druhy odrážek. Existují také různé typy výčtů, a to výčty heslovité nebo větné. Uveďme si oba případy i s jejich překladem.

Принято считать, что конкурентные преимущества региона определяются следующими группами факторов:

- *конкурентоспособностью страны, в которую входит регион;*
- *природно-климатическими, географическими и экономическими параметрами региона;*
- *уровнем соответствия параметров инфраструктуры региона международным и федеральным нормативам;*
- *уровнем международной интеграции и кооперирования региона.*

Má se za to, že konkurenční výhody regionu určují tyto skupiny faktorů:

- *konkurenceschopnost státu, do kterého region patří;*
- *přírodní a klimatické, geografické a ekonomické parametry regionu;*
- *úroveň shody parametrů infrastruktury regionu mezinárodní a federální normativy;*
- *úroveň mezinárodní integrace a kooperace regionu.*

По мнению академика Н. Некрасова, основой региональных экономико-математических моделей являются следующие положения:

- *социально-экономические аспекты каждого конкретного региона рассматриваются как основная часть общей системы регионов страны;*

отсюда вывод: оценка различных вариантов эффективного формирования региона исходит из оптимальных территориальных экономических пропорций национального хозяйства на определенный период;

- *региональные территориальные модели корректируют отраслевые модели размещения экономики на основе территориальной социально-экономической информации перспективного баланса природно-ресурсного и трудового потенциала, сети городских и сельских поселений, транспортных связей и т. д.;*

- *региональные модели неразрывно связаны с моделями территориальных пропорций, с отраслевыми экономико-математическими расчетами и представляют органичную часть общего научно-методического подхода к вариантной оценке перспективного размещения производительных сил и оптимального формирования экономики всей системы регионов.*

Podle akademika N. Někrasova jsou základem regionálních ekonomicko-matematických modelů tyto teze:

- *sociálně-ekonomické aspekty každého konkrétního regionu se posuzují jako základní část celkového systému v regionu; odtud vyvozujeme: hodnocení různých variant efektivního utváření regionu vychází z optimálních teritoriálních a ekonomických proporcí národního hospodářství na určité období;*

- *regionální a územní modely korigují odvětvové modely umístění ekonomiky na základě územních, sociálně-ekonomických informací perspektivní rovnováhy přírodních zdrojů a pracovního potenciálu, sítí měst a vesnic, dopravních spojení, atd.;*

- *regionální modely jsou nerozlučně spojeny s modely teritoriálních proporcí, s odvětvovými ekonomicko-matematickými výpočty a tvoří organickou součást celkového vědecko-matematického přístupu k variantnímu hodnocení perspektivního umístění výrobních sil a optimálního tvorby ekonomiky celého systému v regionech.*

V námi překládaném textu se vyskytly také věty, které vzhledem ke své složitosti a délce vyžadovaly kompletní přestyilizaci. Jedno dlouhé souvětí se tak pro větší srozumitelnost a lepší orientaci může rozdělit na několik vět, popřípadě kratších souvětí.

Однако, поскольку основной целью деятельности любого региона или страны является обеспечение высокого и постоянно растущего уровня жизни своих граждан, а это возможно только на основе эффективного использования трудовых ресурсов и капитала, мы считаем необходимым выделить наряду с общепринятыми группами показателей, характеризующими уровень жизни населения региона и продуктивность экономической деятельности, еще и показатели, характеризующие уровень развития и использования интеллектуального потенциала.

Avšak základním cílem kteréhokoli regionu nebo země je uchování vysoké a stále rostoucí životní úrovně obyvatel. To je možné pouze na základě efektivního využití pracovních zdrojů a kapitálu. Proto považujeme za nezbytné určit, společně s běžnými skupinami ukazatelů, které charakterizují životní úroveň obyvatelstva regionu a produktivitu ekonomické činnosti, také ukazatele, které popisují úroveň rozvoje a využití intelektuálního potenciálu.

4.3 Lexikální rozbor - termíny

V této kapitole se budeme zabývat především termíny, jejich tvořením a problematice jejich ekvivalentnosti s češtinou. Tvořením termínů jsem se již zabývali. Zde si uvedeme způsoby, které se v největší míře vyskytují v našem ekonomickém textu.

Termíny jsou z hlediska slovních druhů nejčastěji zastoupeny podstatnými a přídavnými jmény. Využívá se i sloveso, ale v daleko menší míře. Z hlediska slovotvorného můžeme termíny dělit na jednoslovné a víceslovné, neboli terminologická souvětí.

4.3.1 Jednoslovné termíny

Jednoslovné termíny mají přirozeně nejjednodušší strukturu, ale ne vždy v češtině můžeme najít stejný ekvivalent.

Zde si uvedeme několik druhů jednoslovných termínů ve srovnání s češtinou:

- Jednoslovné termíny, které v češtině mají také jednoslovný ekvivalent
  - Stejná fonematická, grafická i morfematická struktura
Характеристика – charakteristika
Фактор – faktor
  - Odlišná fonematická a grafická struktura
Промышленность – průmysl
Безработица – nezaměstnanost
- Jednoslovné termíny v ruštině, které mají v češtině dvouslovný ekvivalent
Товаропроизводитель – výrobce zboží
Кадры – lidské zdroje
- Jednoslovné termíny, které v češtině nemají ekvivalent, překládají se opisem
Регионовед – odborník na problematiku regionů
Ниша – volné místo na trhu

Jednoslovné termíny jsou nejčastěji tvořeny:

- Kompozicí, tedy skládáním
  - v češtině odpovídá jednoslovný termín taktéž vytvořený kompozicí
Конкурентоспособность – konkurenceschopnost
Самостоятельность – samostatnost
  - v češtině odpovídá termín, který není vytvořený kompozicí
Руководитель – vedoucí
Предприниматель – podnikatel
  - v češtině odpovídá termín dvouslovný
Товарооборот – obrat zboží
- Derivací, tedy odvozováním
  - pomocí předpon

Подготовка - příprava

- pomocí přípon

Задолженность – zadluženost

Прогнозирование – prognózování

- Zkracováním

Профсоюз – profesní unie

- Přejímáním z cizích jazyků

- v češtině odpovídá výraz přejatý

Эффективность - efektivnost

- v češtině termínu odpovídá původní český výraz

Кооперирование – spolupráce

Лидерство – vedení

- tento způsob může fungovat i naopak, kdy v češtině je výraz cizího původu a v ruštině čistě ruský

Привлекательность – atraktivita

4.3.2 Dvouslovné termíny

Dvouslovné termíny mají několik variant. Nejčastěji jsou tvořeny syntakticky, tedy vytváří terminologická sousloví. U dvouslovných termínů můžeme rozlišit tyto struktury:

- Shodně přívlastkovou strukturu

- Stejná struktura v obou jazycích

Рабочая сила – pracovní síla

Природные ресурсы – přírodní zdroje

- Záměny multiverbizačních výrazů univerbizačními

Удельный вес – podíl

Заработная плата – mzda

- Neshodně přívlastkovou strukturu

- Stejná struktura v obou jazycích

Уровень безработицы – míra nezaměstnanosti

Качество жизни – kvalita života

- Záměny neshodného přívlastku za shodný

Рынок конкурентов – konkurenční trh

Отрасль промышленности – průmyslové odvětví

- Postupně rozvíjející shodně přívlastkovou strukturu

Постоянное городское население – stálé městské obyvatelstvo

Валовой национальный продукт – hrubý domácí produkt

- Rozvitou neshodně přívlastkovou strukturu

Объем промышленного производства – objem průmyslové výroby

- Strukturu přístavkových spřežek. Pro ruštinu jsou typická dvouslovná pojmenování připojená spojovníkem, která se do češtiny překládají shodným přívlastkem.

- Skládání substantiv

Регион-конкурент – konkurenční region

- Skládání adjektiv. Jde o složeniny slučovacího typu, které se v našem textu vyskytovaly často. Do češtiny jsme je zpravidla překládali jako rozvíjející shodný přívlastek, popřípadě jsme vložili spojku *a*. Mohou nastat také případy, kdy spojovník v překladu zachováme.

Природно-климатические параметры – přírodní a klimatické parametry

Инвестиционно-инновационная деятельность – investičně-inovační

činnost

ZÁVĚR

Tato práce je založena na překladu odborného ekonomického textu. Zaměřuje se na odborný styl, rozebírá jeho charakteristické rysy, analyzuje samotný překlad a text originálu a tyto dva porovnává.

Cílem naší práce je proniknout do problematiky ruského odborného stylu, vytvořit překlad a komentář. Tato analýza překladu pak popisuje hlavní jevy, které překládání ztěžují. Nabízí řešení v rusko-českém porovnávacím plánu v oblasti morfologické, syntaktické a lexikální.

Celá práce je koncipována do dvou hlavních částí, teoretické a praktické. Ty jsou dále členěny do čtyř dalších kapitol. První část, teoretická, si klade za cíl seznámit čtenáře s odborným stylem, s jeho vlastnostmi a s možnostmi jeho překladu. Je rozdělena do tří kapitol: o problematice překladu, o překladu odborného textu a o odborném stylu. Součástí je také podkapitola zabývající se terminologií, v níž jsme kladli důraz na shrnutí možných způsobů překladu terminologických spojení. V druhé, praktické části, jsme se zabývali komentářem našeho překladu a jeho jazykovou analýzou.

Za nejdůležitější prvky naší činnosti považujeme především překlad části knihy I. P. Danilova, Konkurenceschopnost regionů Ruska, z něj vytvořený glosář a komentář, jež tvoří praktickou část.

V závěru bychom rádi upozornili na některé obtížné jevy při překladu odborného textu z ruštiny do češtiny. Jak jsme se již zmiňovali, odborný text se vyznačuje jeho zhuštěností. Prostředky kondenzace ruských odborných vět jsou hlavně participia a přechodníky. Tyto vytváří polovětné konstrukce a mohou se překládat řadou jiných jazykových prostředků. Uveďme si příklad, kdy jsme přechodníkovou konstrukci zaměnili souvětím souřadným: *Каждый из них будет реагировать по-своему, исходя из своего собственного восприятия.* Překlad bude tedy znít: *Každý z nich bude reagovat po svém a bude vycházet ze svého vlastního vnímání.* Ruština se, oproti češtině, vyznačuje také větším využíváním předložkových spojení tam, kde je čeština nahradí pouze pádem. Tedy například větu *Он изучает рынок путем деления его на*

группы, přeložíme jako: *Ta zkoumá trh jeho dělením na skupiny*. Musíme dbát také na to, že ruština využívá v daleko větší míře neshodný přívlastek. Český jazyk jej v mnoha případech zaměňuje přívlastkem shodným. Proto slovní spojení *отрасль промышленности*, ve kterém vystupuje přívlastek neshodný, převedeme přívlastkem shodným jako *průmyslové odvětví*. Práci nám ztěžovaly také některé věty, které v češtině vyžadovaly kompletní přestyilizaci. Právě kvůli tendenci ruštiny tvořit velmi složitá souvětí, se čeština snaží tyto souvětí rozdělovat na kratší jednotky, které usnadní českému čtenáři orientaci v textu a velmi nahuštěný ruský text rozvolní. Problematický byl také překlad vícevýznamových slov. Například slovní spojení *частный показатель* jsme museli přeložit jako *dílčí ukazatel*, ač má přídavné jméno *частный* význam také jako *soukromý*. Další problémy jsme zaznamenali při překladu termínů, které nemají přímý ekvivalent v češtině. Například slovo *регионовед* jsme přeložili opisem jako *odborník na problematiku regionů*, protože v češtině taková složenina neexistuje. Problematickými jevy byly také odborné ekonomické termíny. Například dvouslovný termín *удельный вес* v češtině znamená *podíl*. Z hlediska translatologického jde o univerbizaci, tedy vyjádření víceslovného pojmenování jednoslovným. Některé z těchto ekonomických termínů vyžadovaly i vyhledávání v dalších zdrojích, nejčastěji na internetu, neboť ve slovnících nebyly uvedeny. Všechny tyto problémy jsme zmínili buď v glosáři nebo v komentáři.

Bakalářská práce byla obohacující zejména v oblasti studia sekundární literatury a jejího využití v praxi. Práce byla pro mne velkým přínosem co se týče překladu odborného textu, protože zdůraznila mnohá úskalí a problémy tohoto oboru a poukázala na nutnost přesného vyjadřování, které je zvláště u odborného stylu jedno z nejdůležitějších. Předně seznámení se s odbornou terminologií jak z oblasti ekonomie, tak ze sféry jazykovědné, bylo užitečné pro praktické využití.

Práce nabízí stručný pohled na překlad odborného textu, pokouší se analyzovat rozdíly mezi ruským a českým jazykovým materiálem a snaží se najít vhodné způsoby překladu.

Doufáme, že tato práce přispěje k lepšímu pochopení odborného stylu a zejména glosář a praktická část napomůže při překladu odborného ekonomického textu.

РЕЗЮМЕ

В данной работе мы занимались переводом научного текста из области экономики. Наша цель – сравнение чешского перевода с русским оригиналом и определение научного стиля и перевода научного стиля. Во-первых, мы перевели отрывок из книги И. П. Данилова, «Конкурентоспособность регионов России» на чешский язык и сделали глоссарий, используя незнакомые и трудные для слова, фразы и обороты из русского текста и привели к ним чешские эквиваленты.

Настоящая работа состоит из двух главных частей, всего, из четырех глав. Первая часть – теоретическая, в которой мы уделяли внимание научному функциональному стилю, его характеристике, проблематике его перевода, терминологии в научном стиле и т. д. Во второй, практической части мы делали анализ русского текста и нами переведенного отрывка и старались сравнить данные два текста. Точка зрения анализа – морфологическая, синтаксическая и лексическая.

В первой главе первой части говорим о проблематике перевода, приводя дефиниции перевода, например, из транслатологического словаря. Далее занимаемся историей перевода. В прошлом развивались, прежде всего, два направления перевода – свободный перевод и перевод буквальный. Свободный старался передать содержание, но язык был не так важен. Наоборот, перевод, верный оригиналу, стремился добиться абсолютно точной языковой передачи оригинала, но контекст учитывался не всегда. В дальнейшем, в данной главе мы занимались проблемами перевода, прежде всего, проблематикой переводимости и непереводимости, эквивалентности и безэквивалентности. С этим связаны тоже методы перевода, которыми решается отсутствие эквивалентности. Здесь речь идет о калькировании, транслитерации и транскрипции, транспозиции, субституции, модуляции и т. д.

Во второй главе занимаемся спецификой перевода научного стиля, так как существует много различий между переводом художественной литературы и переводом научного текста. При переводе научного текста переводчик имеет

гораздо меньше возможностей, чем переводчик художественной литературы, потому что научный текст точнее прозы, и внимание обращается на содержание информации и точность, прежде всего, терминов. Мы уделяем внимание также характерным чертам научного стиля и их влиянию на перевод научного текста. Речь идет, например, о следующих чертах: точность и однозначность выражения, сжатость выражения, минимум субъективности выражения, отсутствие экспрессивности выражения и т. д.

Третья глава описывает научный стиль и его специфику. Мы затронули и историю его развития в России, где он развивался при М. В. Ломоносове, значит, во второй половине 18-ого века. Его развитие связано с открытием новых знаний. Окончательную форму, однако, научный стиль приобрел на век позже, значит, во второй половине 19-ого века.

Что касается научного стиля, в данной главе мы сделали перечень его общих черт. К ним относятся: монологический характер, полнота изложения, безличность общения, отвлеченная лексика, логичность содержания, конденсация предложения, предварительное обдумывание высказывания, тяготение к нормативности речи и строгий отбор языковых средств.

Дальше мы выделили еще три дополнительных подстиля. То есть, научный стиль теоретический. Теоретический подстиль использует научную терминологию, проработанную композицию и сложные предложения. Дальше выделяем научный стиль практический, который обслуживает сферу научных открытий. Данный подстиль самый близкий к официально-деловому функциональному стилю. Это значит, что его язык характеризуется, например, клишированностью, использованием терминов, сжатостью, экономичным использованием языковых средств, компактностью изложения и т. д. Третью позицию деления занимает научно-популярный подстиль, целью которого является распространение научных знаний, открытий и итогов в широкие слои населения. Авторы пытаются опосредствовать научную проблематику обществу и сделать ее приемлемой, доступной и понятной для неспециалистов. Поэтому язык лишен строгости и имеет тоже привлекательные для читателя элементы. Термины объясняются или не используются.

Мы тоже затронули тему использования интернациональных выражений, которые очень часто встречаются в научном стиле. Причина очевидна, научные знания глобальны и не имеют языковых или идеологических границ. Однако, интернационализация должна быть полностью понятной. В настоящее время интернациональные выражения заимствуются, прежде всего, из английского языка.

Третья глава посвящена, главным образом, грамматике научного стиля. Мы описываем грамматические черты, характерные для научного стиля. Речь идет о номинативном характере, прямом, значит, номинативном значении слов, использовании абстрактной лексики. Что касается частей речи, главная роль отводится имени существительному. Глагол имеет ослабленное значение, больше всего встречается в глагольно-именных сочетаниях, преобладает настоящее время, безличные формы. В целях конденсации используются причастия и деепричастия. Употребляются вторичные союзы и сложные предлоги. Синтаксис научного текста имеет тенденцию к сложным построениям. Сложные предложения встречаются, главным образом, в сложно-подчиненной форме (причинные, уступительные).

Дальше говорим о терминологии, которая типична для научного стиля. Описываем функции терминологии, среди которых можно назвать следующие: внедренность, современность, интернациональность и благозвучность термина. Характеризуем также специфические черты термина, как краткость, точность, однозначность, систематичность, фиксированное содержание. Термины делятся по разным характеристикам, например, по происхождению, по структуре, по способу образования, по области использования и т. д. Мы тоже выделили чешскую терминологию по способу образования на: морфологическую форму образования с помощью деривации, композиции, аббревиации, дальше на синтаксическую форму образования, семантическую форму и форму заимствования терминов из иностранных языков.

В следующей части занимаемся проблематикой перевода терминов. Согласно одной точке зрения, в некоторых случаях можно термины эквивалентно перевести, но в большинстве случаев термины не имеют точных эквивалентов.

Согласно другой точке зрения, термины нельзя переводить, а просто заменять друг другом. Сторонники данной теории утверждают, что каждая развитая дисциплина имеет хорошо разработанную систему терминов, которые, по сути, интернациональны.

Четвертая глава – это грамматический анализ научного текста. Данная глава относится к практической части нашей работы. Сначала мы сделали морфологический анализ, где мы занимались частями речи, главным образом именами существительными, именами прилагательными, глаголами, предлогами и союзами, которые встречались в нашем тексте чаще всего. Относительно имен существительных, типичны субстантивные цепи и глагольные существительные. Имена прилагательные имеют определительную функцию, так как уточняют имена существительные.

Как уже было сказано, глаголы имеют ослабленную функцию, так как в научном тексте говорится больше о понятиях, чем процессах. Глаголы находятся, прежде всего, в форме глагольно-именных словосочетаний, деепричастий, причастий, модальных глаголов с инфинитивами. Чаще всего встречается настоящее время.

Следовал синтаксический анализ, в котором мы обратили внимание на члены предложения, типы предложений и на порядок слов. В части о членах предложения мы разработали подлежащее, сказуемое и определение. Мы подвели итог, что подлежащее в большинстве имеет форму имени существительного, реже местоимения. Сказуемое имеет несколько типов, а именно глагольное простое, глагольное сложное, именное с нулевой связкой, именное со связкой и многократное сказуемое. Определение – согласованное, или несогласованное. В тексте можно увидеть обе, но в научном стиле чаще использовано многократное согласованное определение.

Что касается типов предложения, в большинстве случаев в научном стиле можно встретить сложноподчиненные предложения обстоятельственные причины, цели, условия, или определительные. В части о порядке слов мы обратили внимание на типично русский порядок слов – обмыкание, которое вызывает проблемы при переводе.

Лексический анализ посвящен, прежде всего, терминам по сравнению с их чешскими эквивалентами. В некоторых случаях двухсловный русский термин необходимо перевести однословным чешским термином. Отличаем структуру и образование терминов.

Мы надеемся, что работа и главным образом глоссарий будут полезны для всех, которые хотят заниматься переводом научной литературы, прежде всего, из сферы экономики.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Antologie: GROMOVÁ, Edita a HRDLIČKA, Milan a VILÍMEK, Vítězslav. *Antologie teorie odborného překladu*. 2. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Filozofická fakulta, 2007. 244 s. ISBN 978-80-7368-383-2.

HRDLIČKA, Milan. *Translatologický slovník*. 1. vyd. Praha – Bratislava: JTP – Jednota tlumočnicků a překladatelů, 1998. 99 s. ISBN 80-902208-9-4.

HUBÁČEK, Josef. *Učebnice stylistiky*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n. p., 1987. 219 s.

KNITTLOVÁ, Dagmar. *K teorii i praxi překladu*. 2. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2000. 215 s. ISBN 80-244-0143-6.

LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. 3. vyd. Praha: Ivo Železný, 1998. 396 s. ISBN 80-237-3539-X.

LEVÝ, Jiří a ILEK, Bohumil. *Kapitoly z teorie a metodiky překladu*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n. p., 1956. 92 s.

POŠTOLKOVÁ, Běla a ROUDNÝ, Miroslav a TEJNOR, Antonín. *Očeské terminologii*. 1. vyd. Praha: Academia, nakladatelství Československé akademie věd, 1983. 132 s.

SKÁCEL, Josef a MRHAČOVÁ – KUČEROVÁ, Eva. *Problémy funkční lingvistiky a teorie překladu*. 1. vyd. Ostrava: Pedagogická fakulta v Ostravě, 1980. 185 s.

ŽAŽA, Stanislav. *Ruština a čeština v porovnávacím pohledu*. 2. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1999. 99 s. ISBN 80-210-2058-X.

ŽVÁČEK, Dušan. *Kapitoly z teorie překladu I (odborný překlad)*. 1. vyd. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého v Olomouci, 1995. 51 s. ISBN 80-7067-489-X.

ИЛЬЯШ, М. И. *Практическая стилистика русского языка*. Киев: Издательское объединение «Выща школа», 1975. 254 с.

РОЗЕНТАЛЬ, Д. Э. *Практическая стилистика русского языка*. Москва: Издательство «Высшая школа», 1974. 352 с.

СВИНЦОВА, И. Ю. *Культура русской речи и практическая стилистика русского языка*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2004. 390 s. ISBN 80-7041378-6.

ZDROJE

ДАНИЛОВ, И. П. *Конкурентоспособность регионов России*. Москва: Издательство «Канон» РООИ «Реабилитация», 2007. 367 с. ISBN: 978-5-88373-023-7

PŘÍLOHA 1 – PŘEKLAD

Část 2 METODOLOGIE POZNÁNÍ KONKURENCESCHOPNOSTI REGIONŮ

HLAVA 1. METODY ANALÝZY KONKURENCESCHOPNOSTI REGIONŮ

2.1.1. Obecně vědecké a interdisciplinární metody studia konkurenceschopnosti regionů Ruska

V současných podmínkách je klíčovým nástrojem analýzy konkurenceschopnosti regionu **systémová analýza**¹. Postup jejího provedení zahrnuje průzkum potenciálních možností regionálního rozvoje; sledování a prognózu tendencí rozvoje objektů ve vzdálenějším i bližším okolí, dále zahrnuje studium parametrů spotřebitelských, konkurenčních a dodavatelských trhů; stanovení cílů, funkcí a tvorbu (rozvoj) struktury objektu. Výsledky systémové analýzy slouží jako základ pro rozpracování programů pro zvýšení konkurenceschopnosti regionů. Analýza vystupuje v součinnosti s **metodou systematizace**, která je spojena s rozdělením studovaných jevů (podle cílů výzkumu) a vybraných kritérií celkově. Tato jsou charakterizována určitou obecností a rozlišujícími znaky. Jedná se o takové postupy, jako jsou **klasifikace**, **typologie** a **koncentrace**.

Jedním ze zásad systémového přístupu je **strukturní analýza**. Ta předpokládá studium rysů, struktury a mechanismů fungování objektu výzkumu. Na jejích základech se provádí empirické výzkumy stavu a dynamiky ekonomických struktur regionů. Tato metoda umožňuje charakterizovat strukturu ekonomiky regionu formou kvantitativních vztahů mezi makroekonomickými ukazateli, k nimž patří:

---

¹ *Fatchutdinov R. A. Zjednodušení vzdorovitě. Jak zvýšit konkurenceschopnost Ruska // 2004.№ 4. Str. 4*

- složení společenského produktu;
- podíl jednotlivých sektorů a odvětví ekonomiky na HDP (hrubý domácí produkt);
- poměr importu a exportu, a také jejich zbožní struktura;
- rozdělení zaměstnanců do sektorů a odvětví ekonomiky;
- podíl výrobních faktorů na HDP;
- specifická závažnost jednotlivých druhů výdajů v HDP.

Zdůvodněním výběru výchozích bodů analýzy jednotlivých částí libovolné struktury je velký význam jejích funkčních vztahů. Například na tempo růstu výroby v odvětví mají vliv takové faktory, jako objem a směrování investic, technologická modernizace výroby, změna celkové poptávky v produkci odvětví, počet a kvalifikace zaměstnanců v odvětví a jiné faktory.

Současně s tím se makroekonomické poměry rozdělují podle stupně agregátnosti na dvě velké skupiny. Do první z nich patří obecně ekonomické poměry mezi agregáty, které se tvoří bez evidence struktury rozdělení práce jako například:

- mezi hrubým domácím produktem a národním příjmem;
- mezi spotřebou a úsporami;
- mezi investiční a spotřební poptávkou;
- mezi výrobou investičního a spotřebního zboží atd.

Druhou skupinu tvoří poměry, zobrazující strukturu společného rozdělení práce. Z ní se rozlišují tyto podskupiny:

- mezioborové poměry mezi různými odvětvími národní výroby, charakterizované podílem jednotlivých odvětví v celkovém objemu výroby a jejich podíl v použití omezených výrobních zdrojů v regionu;

- poměry v odvětvích, to znamená kvantitativní vztahy mezi výrobními pododvětvími;

- meziregionální poměry zobrazující specifický význam jednotlivých regionů jako součást výrobního a využitého národního příjmu země, strukturu rozdělení státních investic na území země, atd.

- mezistátní poměry, to znamená kvantitativní vztahy mezi objemem exportu a importu, jednotlivými odvětvími výroby různých států, úrovněmi produktivity práce v různých státech, atd.

V současné době existují nejrůznější klasifikace strukturních poměrů a ukazatelů. Nejčastěji se vyčleňuje a analyzuje reprodukovaná, odvětvová, organizačně–ekonomická a sociálně–ekonomická struktura hospodaření regionu.

Reprodukovaná struktura ekonomiky regionu zobrazuje dělení složek celkového produktu v závislosti na jejich funkčním účelu. Tato struktura popisuje celkový produkt ve fázích reprodukce. Poměry nacházející se v procesu pohybu, jsou charakterizovány velkou setrvačností, poněvadž zobrazují stabilní závislost mezi jednotlivými fázemi reprodukce, které jsou definované kvalitativním složením výrobních zdrojů, výrobních technologií a složením tržních, politických a sociálních institucí. Analýza těchto poměrů je základem při výzkumu perspektiv ekonomického rozvoje regionu, problémů investování, podmínek pro zabezpečení zdrojů, tvorby exportní základny v regionu.

Odvětvová struktura výroby poukazuje na vzniklý systém rozdělování výrobních zdrojů podle základních druhů činnosti. Charakterizuje podíl jednotlivých odvětví v celkovém objemu regionální výroby. Zpravidla odvětvová struktura zakouší největší změny během ekonomického rozvoje, jelikož je nejdynamičtější. Důvodem odvětvových strukturních posunů je výroba nových nebo kvalitativně vylepšených výrobků, změna priorit spotřebitelů a relativních cen na zboží a faktory výroby, růst příjmů obyvatelstva, osvojení nových technologií a nových metod organizace výroby. Především odvětvová struktura výroby zabezpečuje konkurenceschopnost ekonomiky.

Organizačně ekonomická struktura regionu charakterizuje vztahy, nacházející se v procesu organizace výroby. Je pro ni charakteristický systém poměrů mezi podíly celkového produktu, složený z hospodářských článků, seskupených podle úrovně koncentrace nebo specializace výroby. Z hlediska koncentrace výroby může být tato struktura zastoupena vztahem specifického významu velkých, středních i malých podniků v odvětvovém průřezu nebo v objemu hrubé hodnoty výroby v regionech. Z hlediska specializace výroby, definuje organizačně ekonomická struktura poměry mezi podíly specializovaných nebo víceprofilových výrob. Může být určena jak v ekonomice regionu celkem, tak i v odvětvovém průřezu. Různorodost organizačně–

ekonomické struktury, posuzovaná v jeho jednotnosti, dostatečně zobrazuje vzniklou úroveň technologické monopolizace výroby v regionu. Ta významnou měrou určuje základní podmínky konkurenceschopnosti regionu.

Sociálně ekonomická struktura regionu popisuje přínos podniků v různých formách vlastnictví do výroby společenského produktu a také charakterizuje rozlišení příjmů různých skupin obyvatel. Určuje také absolutní a poměrný objem hrubého regionálního produktu na osobu v regionu, a také odráží vnitřní potenciál regionu.

Informace, zjištěná v průběhu strukturální analýzy, se podrobuje dalšímu zpracování **regresní a korelační analýzou**.

Metoda matematického modelování umožňuje s minimálními ztrátami práce a času zpracovávat obrovský a různorodý statistický materiál, umožňuje vybírat optimální řešení v souladu s cíly, které byly stanoveny před regionálním výzkumem. S metodami matematického modelování a systematizace se těsně pojí **metody vícerozměrné statistické analýzy**. Z nich je nejvíce používaná **faktorová analýza**.

V této souvislosti je nutné podrobně probrat otázku faktorů, přispívajících k zabezpečení konkurenceschopnosti regionů. Jak uvádí L. S. Šechovceva, v rámci úkolu formování konkurenceschopnosti regionu, je tento pojem definován jako schopnost vytvářet podmínky pro stabilní rozvoj regionu².

Podotkněme, že v ekonomické literatuře se vyskytuje několik definic pojmu „faktor“. Například A. D. Šeremet a R. S. Sajfullin ho posuzují jako „elementy, příčiny, které působí na ukazatele, nebo řadu ukazatelů“³.

Řešení této otázky si žádá odhalení základních směrů konkurence regionů. Skupina vědců pod vedením B. M. Grinčelja zdůrazňuje, že konkurence ve všech oblastech činnosti je faktor aktivizace a mobilizace dodatečných vnitřních sil, zdrojů, vůle a intelektu k dosažení určitých cílů⁴.

Lze tvrdit, že existuje soubor faktorů konkurenceschopnosti regionu. Každý z nich poukazuje na existenci určitých vlastností regionu, které jsou využívány spotřebitelem při řešení otázky stěhování, umístění výroby, přemístění nákladu, atd. Soulad požadavků spotřebitelů s úrovní charakteristik regionu odhaluje jeho

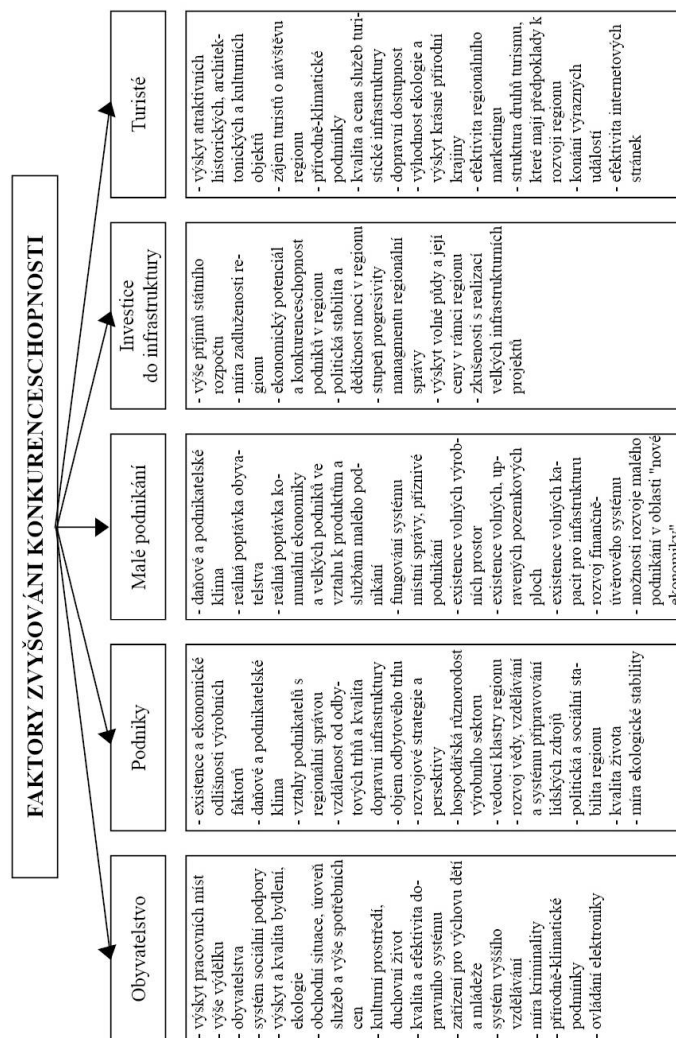
---

² <http://dis.ru/market/arhiv/2001/4/3.html>

³ Šeremet A. D., Sajfullin R. S. Metodika finanční analýzy. M.: INFRA-M, 1995. Str. 98.

⁴ <http://www.regionforum.ru/forum/materials/0>

konkurenceschopnost. Spolu s tím je v každém regionu třeba provést speciální studii pro výběr faktorů konkurenceschopnosti (obrázek 1)⁵.

Obrázek 1
Faktory konkurenceschopnosti regionu

⁵ Grinčel B. M., Kostylěva N. E. Nejdůležitější faktory zvýšení konkurenceschopnosti regionů // <http://hoster.metod.ru:8086/regionforum/forum/materials/0>

Obecně se k nim mohou zařadit:

1. Faktory konkurenceschopnosti regionu týkající se konkurence obyvatelstva:
  - výskyt pracovních míst, která odpovídají vzdělání a kvalifikaci obyvatelstva;
  - výše výdělku obyvatelstva;
  - systém sociální podpory;
  - výskyt a kvalita bydlení;
  - ekologický blahobyt;
  - stav obchodu a zásobování, výše spotřebních cen;
  - kulturní sféra, duchovní život;
  - kvalita a efektivnost dopravního systému;
  - zařízení pro výchovu dětí a mládeže;
  - systém vysokoškolského vzdělání;
  - míra kriminality;
  - přírodně klimatické podmínky;
  - stupeň demokratizace místní správy;
  - rozvoj ovládání elektroniky a přístup k informacím.

Nyní odborníci považují za nejaktuálnější otázky ochrany životního prostředí, včetně:

- zabezpečení ekologické bezpečnosti;
- snížení technogenního zatěžování životního prostředí;
- zabezpečení radiační bezpečnosti;
- uchování biologické různorodosti;
- lékařsko – ekologické rehabilitace obyvatelstva.

Odborníci zdůrazňují, že tato opatření musí být spojena a realizována v rámci průmyslové politiky.

2. Faktory konkurenceschopnosti regionu týkající se konkurence podniků:
  - existence a ekonomické odlišnosti výrobních faktorů;
  - daňové a podnikatelské klima;
  - vztahy podnikatelů s regionální správou;
  - vzdálenost od odbytových trhů a kvalita dopravní infrastruktury;
  - objem odbytového trhu;

- rozvojové strategie a perspektivy;
- hospodářská různorodost výrobního sektoru;
- vedoucí klastry ekonomiky;
- rozvoj vědy a vzdělání;
- politická a sociální stabilita;
- kvalita života;
- ekologická stabilita a krásy životního prostředí.

3. Faktory konkurenceschopnosti regionu týkající se konkurence v oblasti malého podnikání:

- daňové a podnikatelské prostředí;
- reálná poptávka obyvatelstva;
- reálná poptávka komunální ekonomiky a velkých podniků ve vztahu

k produktům a službám malého podnikání;

- kriminalita a možnosti ochrany malého podnikání;
- fungování systému místní správy výhodného pro podnikání;
- výskyt volných výrobních prostorů;
- výskyt volných, upravených pozemkových ploch;
- výskyt volných kapacit pro infrastrukturu;
- rozvoj finančně – úvěrového systému a výskyt volných úvěrových zdrojů;
- možnosti rozvoje malého podnikání v oblasti „nové ekonomiky“.

4. Faktory konkurenceschopnosti regionu týkající se konkurence v oblasti investic do infrastruktury:

- výše příjmů státního rozpočtu;
- míra zadluženosti;
- ekonomický potenciál a konkurenceschopnost podniků;
- politická stabilita a dědičnost moci;
- stupeň progresivity managementu v regionální správě;
- výskyt volné půdy, rozčleňování půdy a její ceny;
- zkušenosti s realizací velkých infrastrukturních projektů.

A. I. Gavrilov⁶ rozlišuje vnitřní a vnější faktory podle jejich příslušnosti k vnitřní nebo vnější sféře působení. K vnitřním faktorům řadí:

- výrobní potenciál a potenciál regionálních zdrojů;
- strukturu regionálního trhu;
- potenciál lidských zdrojů v regionu;
- rozpočet regionu;
- strategii rozvoje regionu.

K vnějším faktorům patří:

- vnější dodavatelé zboží a služeb;
- vnější spotřebitelé;
- obecně ekonomické faktory;
- obecně politické faktory;
- odborně-technické faktory.

V zahraniční ekonomické literatuře je zvykem v současné době užívat poněkud jiný standardní soubor faktorů. V první řadě se rozlišují dvě velké skupiny faktorů: takzvané „pevné“ a „pružné“.

Pod „pevnými“ se rozumí kvantitativně měřitelné faktory, které:

- se zaměřují na výrobní zdroje (půda, pracovní síla, kapitál);
- se zaměřují na výrobu a odbyt produkce (blízkost spolupracujících partnerů, infrastruktura, struktura obyvatelstva a spotřeby);
- jsou stanoveny státem (daně, systém hospodaření, dotace a podpůrné programy).

Pakliže je možné mezi domácími a pevnými faktory provést paralely, pak pružné faktory A. I. Gavrilov do skupiny vnitřních faktorů nepočítá. Tyto faktory se týkají především kvantitativně obtížně měřitelných kategorií, jako je například úroveň rozvoje sociálního prostředí obce. Na základě analýzy stanovisek západních ekonomů E. Bernstein uvádí tyto nejužívanější pružné faktory konkurenčních výhod⁷:

- stabilita politické situace;

---

⁶ Gavrilov A. I. Regionální ekonomika a správa. N.-Novgorod: Nakladatelství VVAGS, 2002. Str. 70.

⁷ Bernstein E. Ekonomika stoupá– konkurenceschopnost klesá // Podle materiálů internetové stránky Ruského portálu rozvoje. http://www.Russia-gateway.ru/cms-service/stream/asset/?asset_id=2740709

- stabilita společenského klimatu;
- kvalifikace smluvních zaměstnanců;
- regionální struktura ekonomiky a jednotlivých podniků;
- kvalita vzdělávacího systému a profesní přípravy lidských zdrojů;
- vybudování vysokých škol, technických center a výzkumných organizací v regionu;
- výskyt faktorů, které se zaměřují na produkci služeb (ekonomické a daňové poradenství, reklama, marketing);
- vztah hlavních činitelů v regionu k ekonomice (smluvních podnikatelů a podnikatelských svazů a sdružen a profesních odborů, komunálních a regionálních administrativ, politiků);
- kvalita života v regionu (kvalita bydlení, ekologická situace, kulturní a rekreační možnosti, atd.).

Rovněž B. A. Čub se odklání od klasifikace faktorů konkurenčních výhod na vnější a vnitřní. Navrhuje hodnotit konkurenceschopnost regionálního systému na základě dvou kritérií: životní úroveň obyvatelstva a efektivitu využívání zdrojů.

Jako ukazatele, které charakterizují životní úroveň, se používají:

- kupní síla obyvatelstva;
- ukazatel, který charakterizuje diferenciaci obyvatelstva podle příjmů (Giniho koeficient);
- míra nezaměstnanosti.

Jako ukazatel, který charakterizuje efektivitu využití zdrojů, se navrhuje uplatňovat komplexní ukazatel investičního potenciálu regionu, který vypočítává poradenská agentura „Expert-RA“⁸. Skládá se ze sedmi dílčích potenciálů (z nichž každý je opět charakterizován celou skupinou ukazatelů):

- zdrojové a surovinové (průměrné zajištění bilančními zásobami základních druhů přírodních zdrojů);
- pracovní (lidské zdroje a jejich úroveň vzdělání);
- výrobní (veškerý výsledek hospodářské činnosti obyvatelstva v regionu);

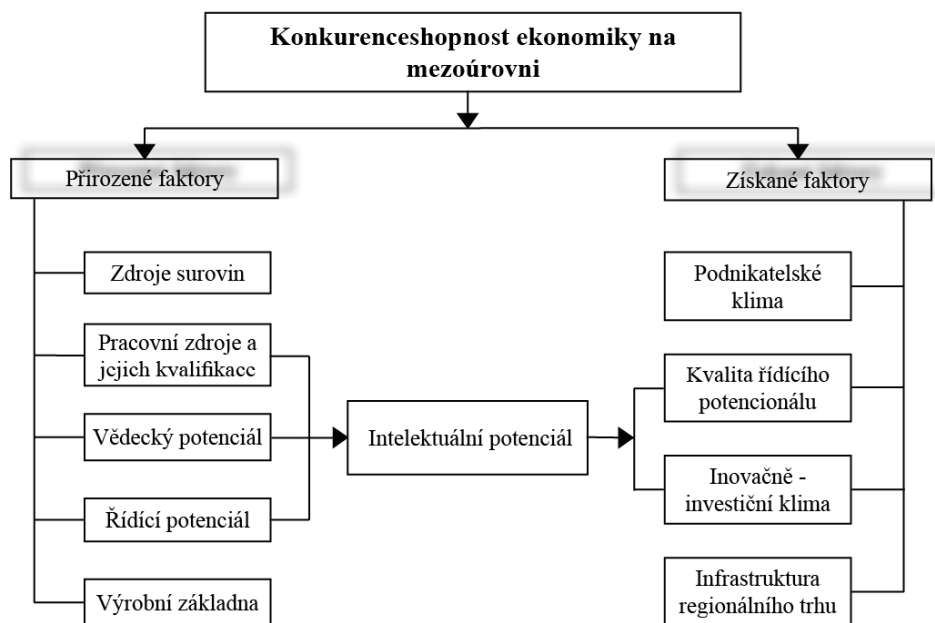
⁸ Čub B. A. Správa investičních procesů v regionu. M.: BUKVICA, 1999. Str. 48.

- inovační (úroveň rozvoje vědy a aplikace kladných výsledků vědecko-technického pokroku v regionu);
- institucionální (stupeň rozvoje předních institucí tržní ekonomiky);
- infrastrukturní (ekonomicko-geografické postavení regionu a jeho infrastrukturní zajištění);
- finanční (objem daňového základu a ziskovost regionálních podniků).

Takové faktory jako přírodní zdroje, klimatické podmínky, geografická poloha, nekvalifikovaná pracovní síla, jsou definovány od počátku a nejsou přímo závislé na činnosti člověka a poskytují konkurenční převahu nízkého stupně. Jsou zpravidla nestabilní a závisí na mnoha vnějších podmínkách a navíc se vyskytují i u mnoha dalších regionů. Tyto faktory si zachovávají svou důležitost a význam v těžebních odvětvích regionu (uhelný průmysl, průmysl stavebních materiálů), v agrárních odvětvích a v lesním průmyslu. Po zdrojové stránce poskytují konkurenční výhody.

Řada faktorů zajišťuje konkurenční výhody vyššího stupně (technologické, inovační). Vznikají v procesu hospodářské činnosti člověka. Jde o moderní infrastrukturu, kvalifikované lidské zdroje, výzkumná zařízení, oddělení a laboratoře, které se zabývají složitými výpočty parametrů organizace výroby na základě inovací. Pro získání konkurenčních výhod vyššího stupně má velký význam přítomnost elektronického, elektrotechnického, chemického a strojírenského průmyslu. Zpravidla jsou tyto provozy spojeny s moderními internetovými a technologickými systémy. Tyto vysoce organizované faktory nejsou tak rozšířeny jako ty základní, protože je pro jejich rozvoj zapotřebí značných a dlouhodobých vkladů kapitálu a lidského úsilí.

E. V. Doržijeva klasifikuje faktory určující konkurenceschopnost regionu podle dvou kritérií: přirozené, představující základní podmínky vzniklé v regionu během dlouhé doby a získané, které se zformovaly pod vlivem činnosti subjektů vedení na mezoúrovni (obrázek 2)⁹.

Obrázek 2
Klasifikace faktorů konkurenceschopnosti ekonomiky na mezoúrovni

Přirozené faktory jsou základním potenciálem, kterým region disponuje a který je možné stanovit k určitému okamžiku jako výchozí složku, která vznikala dlouhodobě.

Za prvé se jedná o výskyt zdrojů surovin. Rozvoj ekonomiky regionu je bezpochyby možný i bez silné surovinové základny, ale pokud zde existuje, region tím získá značné konkurenční výhody.

Za druhé lidské zdroje a jejich kvalita vyjádřené systémem charakteristik: úroveň vzdělávání; profesní úroveň; návyky průmyslové práce (zvláštní důraz se klade na pracovní zkušenosti v odvětví vysokých technologiích a ve výrobách); disciplína a zodpovědnost; ochota ke spolupráci.

⁹ Doržijeva E. V. Konkurenceschopnost ekonomiky na mezoúrovni: podstata, kritéria, faktory: Dis. ... kand. ekon. Věd. Ulan-Ude, 2004.

Za třetí stávající vědecký potenciál, který je určen přítomností vysoce kvalifikovaných vědeckých pracovníků, počtem vědeckých pracovišť a vědeckými úspěchy.

Za čtvrté řídicí potenciál, který je určen vysoce kvalifikovanými manažery, kteří mají zkušenost s řízením velkých a středních podniků a kteří zajišťují jejich efektivní fungování. Manažeři mají také moderní vizi rozvojové strategie podniků a jejich umístění na národním i světovém trhu.

Za páté je zvláštní důraz kladen na výrobní základnu regionu: struktura základních fondů, stáří, opotřebení, výskyt odvětví vysokých technologií, tvorba vědecky náročné produkce.

Získané faktory se narozdíl od těch základních tvoří díky správním subjektům na mezoúrovni. Můžeme k nim zařadit:

- podnikatelské prostředí jako předpoklad, který zajišťuje příznivý rozvoj podniků ve všech formách vlastnictví a ochranu jejich práv;
- kvalitu řízení – jedná se o schopnost ekonomických subjektů využít konkurenční výhody;
- inovačně-investiční prostředí jako předpoklad, který zajišťuje rozvoj výroby, ovládnutí nových trhů, zavádění vysokých technologií, stabilní rozvoj regionálního podsystemu díky přechodu k „ekonomice znalostí“;
- infrastrukturu regionálního trhu – banky, burzy, asociace, fondy, atd.

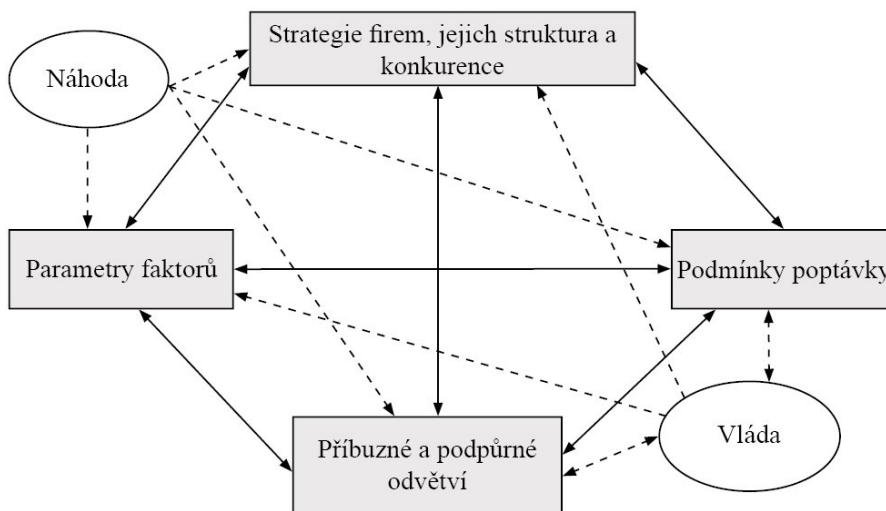
V ekonomické literatuře jsou definovány různé skupiny základních ukazatelů, které charakterizují konkurenceschopnost regionální ekonomiky. G. J. Běljakova pro její hodnocení například navrhuje využít tyto ukazatele:

- hrubý regionální produkt (HRP) na osobu a jeho dynamika;
- orientace regionální ekonomiky na export a import (podíl exportu v HRP; struktura exportu a jeho dynamika, stabilita);
- podíl odvětví ve struktuře ekonomiky regionu;
- podíl ztrátových podniků podle odvětví ekonomiky a jeho vývoj;
- rozpočet regionu, jeho příjmová a výdajová struktura, stabilita rozpočtové náplně;
- kupní síla obyvatelstva;

- úroveň rozvoje malého podnikání a tendence jeho rozvoje;
- výdělek podle odvětví regionální ekonomiky a jeho podíl na příjmech obyvatelstva;
- nezaměstnanost a její struktura;
- podíl vědecky náročných technologií a produktů v celkovém objemu vyráběné produkce¹⁰.

Tyto ukazatele se považují za opodstatnělé a takové, které zahrnují všechny složky činnosti regionálních systémů. Avšak základním cílem kteréhokoli regionu nebo země je uchování vysoké a stále rostoucí životní úrovně obyvatel. To je možné pouze na základě efektivního využití pracovních zdrojů a kapitálu. Proto považujeme za nezbytné určit, společně s běžnými skupinami ukazatelů, které charakterizují životní úroveň obyvatelstva regionu a produktivitu ekonomické činnosti, také ukazatele, které popisují úroveň rozvoje a využití intelektuálního potenciálu.

Pro hodnocení faktorů vytváření konkurenceschopnosti regionu je účelné využít model Porterova „národního diamantu“. (obrázek 3)

Obrázek 3
Národní kosočtverec

¹⁰ Běljakova G. J. Konkurenceschopnost regionální ekonomiky: koncepce předstihujícího rozvoje: Monografie. Krasnojarsk: SibGTU, 2001. Str. 34.

Roli regionu v tvorbě konkurenčních výhod pro firmy lze zkoumat ze čtyř úhlů (determinantů), které jsou vzájemně propojeny a které vytvářejí „regionální diamant“:

- parametry faktorů (přírodní zdroje, kvalifikované lidské zdroje, kapitál, infrastruktura, atd.);
- podmínky poptávky (výše příjmů, pružnost poptávky, nároky kupujících na kvalitu zboží a služeb, atd.);
- příbuzná a podpůrná odvětví (zajišťují firmám nezbytné zdroje, doplňkové informace, bankovní, pojišťovací a jiné služby);
- strategie firem, jejich struktura a rivalita (vytvářejí konkurenční prostředí a rozvíjejí konkurenční výhody).

Každý z determinantů se znovu analyzuje podle složek, podle stupně jejich působení na konkurenční výhody regionu, a také podle nezbytnosti jejich rozvoje.

Podle Portera se rozvoj konkurenceschopnosti regionu realizuje ve čtyřech stádiích:

- konkurence na základě výrobních faktorů;
- konkurence na základě investic;
- konkurence na základě inovací;
- konkurence na základě bohatství.

První tři stádia zajišťují ekonomický růst, čtvrté způsobuje stagnaci a pokles.

Konkurenční výhody regionu se zajišťují (tabulka 2):

Vytváření konkurenční výhody v regionu v různých stádiích ekonomického rozvoje

Stádia	Determinanty			
	Faktory	Strategie	Podmínky poptávky	Příbuzné oblasti
Výrobní faktory	++++++			
Investice	++++++	+++++++	+++++++	
Inovace	+++++++	+++++++	+++++++	+++++++
Bohatství	++++++	++++++	++++++	++++++

- determinanty se nepoužívají
- ++++++ - determinanty se používají částečně
- +++++++ - determinanty se používají plně

Tabulka 2

- v prvním stádiu – výrobními faktory, přírodními zdroji, příznivými podmínkami pro výrobu produktů, kvalifikovanou pracovní silou (je zajištěno jedním determinantem);

- ve druhém stádiu – agresivním investováním (převážně národních firem) do vzdělání, technologií, licencí (je zajištěno třemi determinanty);

- ve třetím stádiu – vytvářením nových druhů produkce, výrobních procesů, organizačních řešení a jiných inovací činností všech složek „diamantu“;

- ve čtvrtém stádiu – díky vytvořenému bohatství se opírá o všechny determinanty, které se plně nevyužívají.

Nutno dodat, že nejdůležitějším faktorem zajištění konkurenceschopnosti regionu, je tvorba jeho investiční atraktivity. Jak se domnívají praktičtí odborníci¹¹, investiční atraktivita regionu je za prvé komplexním integrovaným ukazatelem, odrážejícím úroveň sociálně-ekonomického rozvoje a úroveň kvality života obyvatelstva. Je definován jako souhrn faktorů investičního potenciálu a investičních rizik regionu. Přitom investiční potenciál určují takové důležité ukazatele, jako:

- objem průmyslové výroby na obyvatele (tis. rub.);
- index skutečného objemu průmyslové výroby (%);
- HRP na osobu;
- podíl zaměstnaných v malých podnicích na celkový počet ekonomicky aktivního obyvatelstva (%);
- podíl ztrátových podniků (%);
- objem maloobchodního obrátu zboží na obyvatele vzhledem ke kupní síle obyvatelstva (tis. rub.);
- export produkce na osobu (\$);
- zajištění silnic s tvrdým povrchem v regionu (km na osobu);
- peněžní příjmy na obyvatele (rub.);
- objem placených služeb na obyvatele (tis. rub.);
- zajištění bydlení pro občany (m² celkové plochy na 1 obyvatele);
- zajištění vlastních osobních automobilů pro obyvatelstvo (kus na 1 tis. obyvatel);

---

¹¹ www.parlament.perm.ru/laws/laws3s/doklad-Katz.doc

- zajištění telefonních aparátů ve veřejné síti pro obyvatelstvo (kus na 100 rodin stálého městského obyvatelstva);
- poměr mezi průměrnými využitelnými zdroji na obyvatele a životním minimem (%);
- počet obyvatel s příjmy nižšími než životní minimum (%);
- míra nezaměstnanosti (v % z ekonomicky aktivního obyvatelstva);
- podíl odborníků s vysokoškolským vzděláním (na 1000 občanů);
- počet absolventů středních škol, kteří pokračují ve studiu na vysokých školách (%);
- počet odborníků a vysokoškolským vzděláním, kteří jsou zaměstnáni v základní výrobě (%);
- předpokládaná délka života (let);
- úmrtnost (na 1000 obyvatel);
- počet zaregistrovaných onemocnění u pacientů, s poprvé stanovenou diagnózou (na 1000 obyvatel).

Řada vědců považuje za účelné charakterizovat investiční atraktivitu regionu podle tří základních aspektů¹².

1. Investiční potenciál:

- přírodních zdrojů;
- lidský;
- výrobní;
- inovační;
- instituční;
- infrastrukturní;
- finanční;
- spotřebitelský.

2. Investiční rizika:

- ekonomické;
- finanční;

---

¹² Rošin V. I. Výrobní potenciál regionu v podmínkách institučních změn. Kazaň: Nakladatelství "Taglimat" Institutu ekonomiky, správy a práva, 2003. Str. 64-66.

- politické;
  - sociální;
  - ekologické;
  - kriminality;
  - administrativně-správní.
3. Legislativní podmínky investování:
- zvláštní podmínky, výhody federální legislativy;
  - existence speciální regionální legislativy;
  - normativní podmínky daňového prostředí, úlevy pro investory;
  - normativní podmínky pojištění a garancí.

Proto tvorba investiční atraktivity bezprostředně zohledňuje problém zajištění konkurenceschopnosti v regionech. V Rusku je investiční politika regionů realizována v různých podmínkách, které závisí na úrovni rozvoje a na zajištění výrobních faktorů, na rozdílech ve výrobní specializaci, atd. Zaznamenány jsou podstatné rozdíly ve způsobech překonávání investičních problémů. Celkově sledujeme tendence zhoršování investiční situace v regionech kontinuálně od západu na východ země¹³.

Jako faktory konkurenceschopnosti K. Kropancev navrhuje zkoumat informace vědecko-technické znalosti a inovace¹⁴. Podle jeho názoru jsou tyto faktory mezi sebou těsně spjaty. Inovace představuje znalosti (technologie, novinky, produkt), které mohou být realizovány na trhu nebo použity jiným způsobem. Tvoří se působením informací: člověk přijímá informaci a na jejím základě objevuje něco nového, co se může stát inovací. Kromě toho je také toto poznání samo o sobě informací.

Tudíž, aby se do regionu zavedlo co nejvíce inovací, je zapotřebí mimo jiné, také dobré informovanosti potencionálních autorů inovací. Problém informovanosti je přímo spojen s úrovní rozvoje regionální informační infrastruktury: s počtem učilišť a kvalitou jejich vzdělávání, vybaveností médií (počet televizních studií a vydavatelství) a jimi poskytovaných informací, s počtem specializovaných vydání, dostupností informačních zdrojů (počet knihoven, internetových poskytovatelů, poměr ceny a kvality služeb), atd. Významná úloha v rozvoji této infrastruktury připadá regionálním správám.

¹³ Rošin V. I. Výrobní potenciál regionu v podmínkách institučních změn. Kazaň: Nakladatelství "Taglimat" Institutu ekonomiky, správy a práva, 2003. Str. 52.

¹⁴ <http://ahey.narod.ru/kropantsev/kropancev-ural.htm>

Poté, co se objeví libovolná myšlenka jako novinka, je nezbytné ji rozvinout, dopracovat ji do hotového produktu, který bude možné aplikovat do výroby jako inovaci. V této etapě vše závisí na vědecko-technickém potenciálu regionu: počet fungujících vědecko-výzkumných institucí, konstrukčních a vývojových středisek a laboratoří, které jsou schopny transformovat myšlenku do produktu; podíl podniků, které se zabývají vědeckým výzkumem, atd.

Podle K. Kropanceva bude dosažení významných výsledků v rozvoji inovační sféry v širokém kruhu podniků v blízké době problematické vzhledem k takovým příčinám, jako jsou:

- absence důkladných zkušeností vedení inovační činnosti v tržních podmínkách, což souvisí s orientací vědecko-výzkumných organizací na realizaci státních, vojensko-průmyslových zakázek a dřívější absence možností samostatného zavedení nových výrobků na trh;

- chybějící dobrá infrastruktura pro podporu horizontálních vazeb mezi průmyslovými podniky a vědeckými a finančními organizacemi;

- „odliv mozků“ a stárnutí vědeckých pracovníků.

Má se za to, že dnes informace čím dál více nabývá charakteru zboží a mění se tak v předmět mezinárodní konkurence. Dochází tak ke zvyšování nákladů na informace z celkových výdajů regionu. Tím připadá ve výdajové struktuře na zřízení pružných výrobních systémů v Rusku 20 – 25 % na matematické zabezpečení. Výdaje na vývoj programů pro PC se blíží k 80 % jejich hodnoty¹⁵. Lze konstatovat, že regionální informační systémy jsou na jedné straně stále více otevřené, ale na druhé straně rozvoj konkurence nutí hospodařící subjekty regionů vytvářet jisté „informační zóny“, uzavřené okolnímu světu.

L.S. Pantjuchina navrhuje, aby kategorie „investice“ a „inovace“ byly spojeny do pojmu „investičně-inovační potenciál zvýšení konkurenceschopnosti“¹⁶. Hypoteticky je tento pojem založen na praktické existenci takového komplexního systému, který realizuje syntetickou jednotu a vzájemnou spojitost těchto prvků: „investice – inovace –

---

¹⁵ Rošin V. I. Výrobní potenciál regionu v podmínkách institučních změn. Kazaň: Nakladatelství „Taglimat“ Institutu ekonomiky, správy a práva, 2003. Str. 11.

¹⁶ <http://www.tisbi.ru/science>

člověk – výroba – trh“. Autor vymezuje tyto strategické cesty a směry mobilizace rezerv, aby bylo dosaženo investičně-inovačních konkurenčních výhod:

- 1) rozvoj tržní ekonomiky, konkurence a zbožně-peněžních vztahů;
- 2) zvýšení podílu úspor ve struktuře HDP;
- 3) posílení státních regulací a pobídek v investičně-inovační činnosti
- 4) zvyšování ekonomické samostatnosti a zodpovědnosti podniků;
- 5) modernizace organizační struktury vedení investičně-inovačního procesu v podniku.

L. S. Pantjuchina se domnívá, že zásadním problémem, který brzdí zvyšování konkurenceschopnosti domácích výrobců zboží, je nízké tempo v zavádění nových technologií do všech oblastí ekonomiky. To má vliv na kvalitu průmyslové produkce, zboží, činnosti a služeb. Z jistého množství příčin této situace si Pantjuchina vybírá ty hlavní z nich, které jsou pro dnešní den nejzávažnější:

- absence legislativní základny a účinných podnětů pro přítok investic do inovačního rozvoje reálného sektoru ekonomiky;
- nejsou vytvořeny podmínky pro „zdravou“ konkurenci;
- chybí národní program pro dosažení vysoké úrovně kvality;
- složitá adaptace na tržní podmínky mnohých ředitelů podniků a slabý management, což vede k nárůstu bankrotů a platební neschopnosti podniků v reálném sektoru ekonomiky;
- oslabení role státu, jeho zákonodárných a výkonných orgánů při vytváření podmínek řešení důležitého problému restrukturalizace dluhů;
- absence účinné antimonopolní regulace, atd.

V publicistické formě popisuje podstatu faktorů konkurenceschopnosti A. Illarionov. Podle našeho názoru je vhodné jeho úvahy využít vzhledem k problémům regionální konkurenceschopnosti¹⁷: „Co to znamená být konkurenceschopným? Znamená to neustále (každý den, každou minutu) srovnávat to, co dělá člověk, jeho firma, jeho země s tím, co dělají jiní lidé, firmy a země v tom samém čase.

Co to znamená být konkurenceschopným? Existují dva aspekty tohoto problému: na jedné straně to znamená vyrábět takový produkt, poskytovat takovou službu, kterou

---

¹⁷ <http://www.internews.ru/internews/publications/russiacompetitive.html>

nevyrábí a neposkytuje nikdo jiný (buď kvantitativně nebo kvalitativně). Pakliže jste přišli se zbožím, které není na trhu, ale po kterém bude poptávka, v tom případě si na libovolnou dobu na toto zboží vytváříte monopol na volné místo na trhu. Do té doby, dokud si držíte toto volné místo na trhu, máte možnost pobírat rentu. Přitom nejde pouze o kompenzaci za vaše vynaložené peníze na výrobu zboží, za vaše síly a prostředky, ale prémie za to, že nikdo jiný nepřišel s nápadem vyrobit takový produkt. Pakliže o něco později přijde konkurence a začne tentýž produkt vyrábět (nebo přinejmenším stejným způsobem, jakým to děláte vy, nebo ještě lépe než vy, levněji, než vy), tehdy se tyto výplaty zastavují. Nicméně do té doby, než objevíte nové zboží, služby, než začnete s novými projekty, s nimiž nepřišel nikdo jiný, ale po kterých je poptávka na trhu, jste „na koni“. To na straně jedné.

Na straně druhé se nové zboží, produkty, služby zdaleka nevymýšlí každý den. Velkou část svého času věnují firmy výrobě tradičních produktů a služeb. Pro to, aby byly na trhu konkurenceschopné, je nutí nemít výlohy na výrobu konkrétního zboží a služeb vyšší, než mají jiní, ale ještě nižší, než mají jiní. Vždyť pokud se podíváme na to, jak se rozvíjel svět za poslední staletí, pak zjistíme, že jeden z nejtvrdějších směrů konkurence je konkurence, která snižuje výlohy (ty výdaje, které nesou jak firmy, tak státy), na poskytování standardního zboží a služeb“.

Má se za to, že konkurenční výhody regionu určují tyto skupiny faktorů:

- konkurenceschopnost státu, do kterého region patří;
- přírodní a klimatické, geografické, ekonomické a sociálně-ekonomické parametry regionu;
- úroveň shody (zaostávání a předhánění) parametrů infrastruktury regionu mezinárodní a federální normativy;
- úroveň mezinárodní integrace a kooperace regionu;
- vysoké výdaje rozpočtu na R&D (Research & Development);
- vysoké výdaje na rozvoj člověka (vzdělání, zdravotnická péče, sociální potřeby);
- vysoká vzdělanost obyvatelstva;
- vysoká konkurence ve všech sférách činnosti na základě vědomostí;
- stabilní politický a právní systém regionu;

- vysoká délka života;
- vysoká efektivnost využití zdrojů;
- optimální export;
- výskyt přírodních zdrojů a příznivé prostředí, výhodná geografická poloha regionů;
- značný podíl konkurenceschopných podniků;
- konkurenceschopnost pracovních zdrojů;
- pružnost finančního systému;
- dynamika regionálního trhu;
- absence nadměrné státní zadluženosti;
- otevřenost regionu, vysoká úroveň mezinárodní integrace a kooperace;
- vysoká kvalita infrastruktury trhů;
- nízké regionální daňové sazby;
- vysoká kultura podnikání;
- vysoká úroveň informačního zabezpečení řízení regionu.

Jedním z prvních druhů statistických modelů, které se používaly v regionálních výzkumech, byl model ekonomické základny. Ten se vyznačuje jednoduchostí jak teoretickou, tak i jednoduchostí praktického rozpracování. Pro jeho sestavení je třeba pouze ukazatelů ekonomické aktivity (v základě jsou to ukazatele zaměstnanosti) za dvě časová období. **Analýza ekonomické základny** je zrychlenou metodou prognóz regionálního ekonomického růstu. Získané výsledky se omezují pouze na odhad rozvoje základního sektoru a sektoru služeb.

Ve výzkumech sociálně-ekonomického rozvoje regionů se v současné době používá **metoda hlavních klastrů a metoda běžné klasifikace objektů regionální analýzy**.

Podle akademika N. Někrasova jsou základem regionálních ekonomicko-matematických modelů tyto teze:

- sociálně-ekonomické aspekty každého konkrétního regionu se posuzují jako základní část celkového systému v regionu; odtud vyvozujeme: hodnocení různých variant efektivního utváření regionu vychází z optimálních teritoriálních a ekonomických proporcí národního hospodářství na určité období;

- regionální a územní modely korigují odvětvové modely umístění ekonomiky na základě územních, sociálně-ekonomických informací perspektivní rovnováhy přírodních zdrojů a pracovního potenciálu, sítí měst a vesnic, dopravních spojení, atd.;

- regionální modely jsou nerozlučně spojeny s modely teritoriálních proporcí, s odvětvovými ekonomicko-matematickými výpočty a tvoří organickou součást celkového vědecko-matematického přístupu k variantnímu hodnocení perspektivního umístění výrobních sil a optimálního tvorby ekonomiky celého systému v regionech.

Pro regionální simulaci se používá **metoda regionalizace** a **variantní metoda**. V prvním případě jde o proces členění území na porovnatelné nebo hierarchicky závislé regiony. To jsou územní články (například administrativní oblast, komunální vzdělávání). Pokud jako objekt regionalizace vystupují regiony, je v našem případě možné použít pojem regionalizace. Variantní metoda předpokládá zkoumání variant různých úrovní rozvoje hospodářství těch nebo jiných regionů, variant územních ekonomických proporcí podle regionů, rozložení výrobních sil v regionu. Nejčastěji se používá při rozpracování schémat rozložení výroby po území regionu v prvních etapách plánování a prognózování.

Důležité místo v regionálních výzkumech zaujímají **metody srovnávání** regionální životní úrovně obyvatelstva. Pro analýzu životní úrovně obyvatelstva v regionech byla centrálními ekonomickými orgány rozpracována metodika srovnávání na základě systému syntetických a dílčích ukazatelů. V konečném důsledku spočívá základní cíl územní analýzy životní úrovně obyvatelstva v odhalení skutečně vzniklých odlišností v životní úrovni a v dosažení poměrně stejného stupně uspokojování potřeb obyvatelstva ve všech regionech Ruské federace.

Metody sociologických výzkumů zahrnují: standardizovaný pohovor, individuální pohovory s představiteli různých odvětví a sfér sociálně-ekonomického komplexu v regionu; analýzu obsahu a veřejných vystoupení vedoucí elity regionů, vědců a odborníků atd.

Problém konkurenceschopnosti regionu se může zkoumat z různých hledisek a z mnoha směrů. Nicméně základem pro výzkum musí být studium rozlišujících zvláštností regionu, především na základě strukturální analýzy regionu¹⁸.

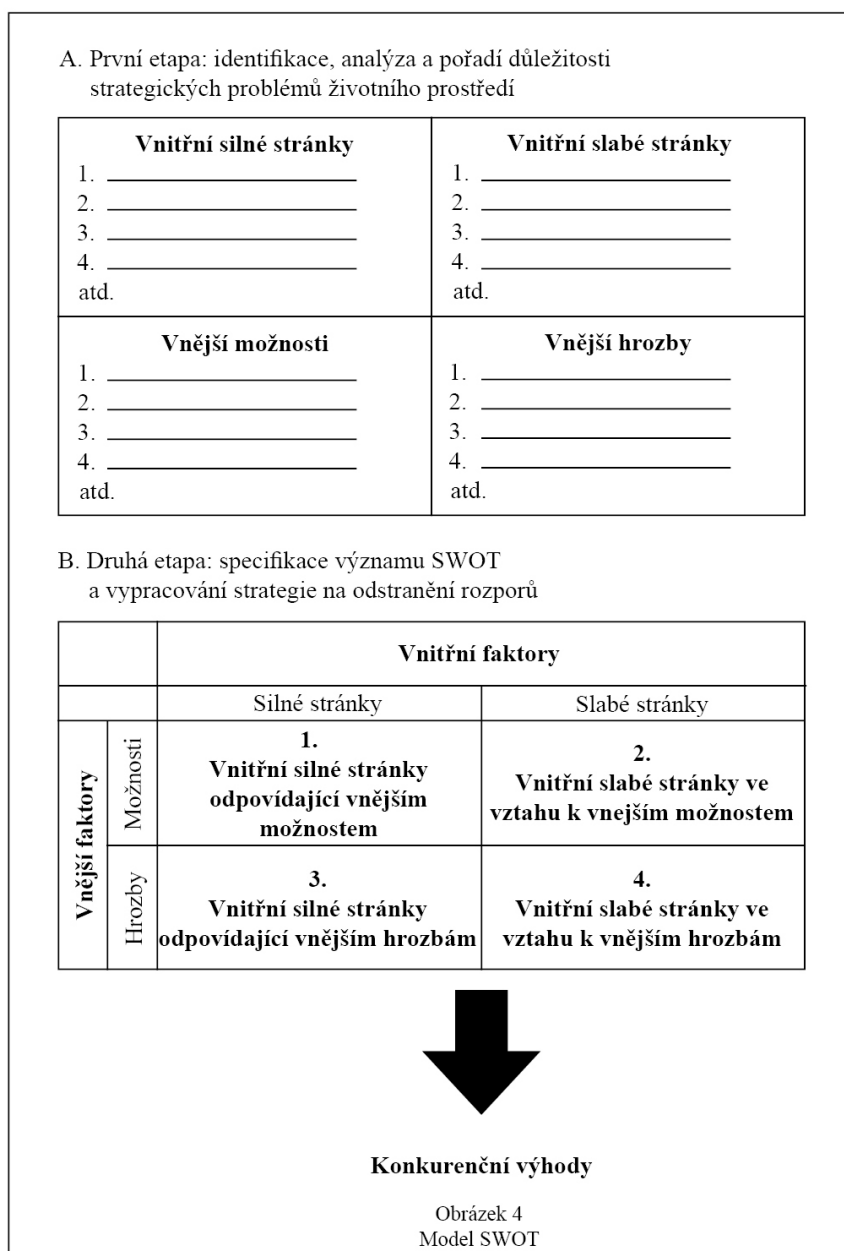
---

¹⁸ Konkurenceschopnost regionu: teoreticko-praktické aspekty. M.: TEIS, 2003. Str. 68-84.

Takto se studium regionálních sociálně-ekonomických systémů opírá o značně široký okruh metod a způsobů, které využívají a využívali odborníci na problematiku regionů.

2.1.2. Speciální metody analýzy konkurenceschopnosti regionu

K dnešnímu dni byla již nashromážděna značná zásoba speciálních metod analýzy konkurenceschopnosti, z nichž mnohé se mohou použít v aplikaci na region. Nejjednodušší z nich je analog situační analýzy – SWOT analýza. Jeho základem je strategický model K. Andrewse, který předpokládá hledání odpovědí na otázky:

1. Co můžeme udělat?
2. Co chceme udělat?
3. Co bychom mohli udělat?
4. Co od nás očekávají jiní?

Jak vidíme, SWOT analýza umožňuje odhalit silné i slabé stránky, obecné i individuální hodnoty, možnosti a hrozby vnějšího prostředí, očekávání zprostředkovatelů. Základní etapy jsou ukázány na obrázku 4.

SWOT analýza má celou řadu výhod. Především je třeba zdůraznit široké spektrum jejího využití – od podniku až po konglomerace a komoditní trhy. Nevyžaduje výrazné finanční výdaje a informační zdroje, nebo složité technické vybavení. Šetří čas. SWOT analýza je dostatečně snadno pochopitelná, přispívá ke stanovení klíčových faktorů, které podmiňují shodu objektu s podmínkami vnějšího prostředí. Ovšem za touto jednoduchostí se skrývá složitý problém interpretace výsledků analýzy. Je pochopitelné, že různí lidé si mohou různě vykládat smysl získané informace; například zrušení mezinárodních obchodních bariér posoudí jeden člověk jako rozšíření trhu pro odbyt produkce, a jiný jako příchod nových konkurentů. Každý z nich bude reagovat po svém, bude vycházet ze svého vlastního vnímání. SWOT analýza je v podstatě způsob organizace informací. Podle našeho názoru se tato metoda může stát výchozím bodem pro analýzu situace v regionu.

Konkretizovat představy o možnostech regionů v konkrétním boji je možné **metodou analýzy zdrojů**. Na jejím základě se region zkoumá jako souhrn zdrojů, určuje se jejich konkurenční hodnota, objevují se jimi podmíněné konkurenční výhody.

Druhou metodou je **odvětvová analýza**. Ta ukazuje potenciál výnosnosti toho či onoho průmyslového odvětví regionu, síly, které by mohly snížit nebo zvýšit výnosnost. Je těsně spojena s metodami zkoumání činnosti regionálních výrobců zboží. Některé z nich se opírají o užití analogie s živými objekty. **Metoda analýzy životního cyklu produkce** předpokládá stanovení stádií vzniku, růstu, zralosti a poklesu existence toho či onoho produktu. Výsledkem jejího využití je popis změn v objemu prodeje v čase. Tato metoda umožňuje odhalit konkurenční dynamiku trhu, když stanovuje rozdíly mezi velkými a malými podniky, mezi prvotním průnikem na trh a příchodem na trh získáním licence atd. **Metoda analýzy životního cyklu technologie**

(analýza S křivek) spočívá ve výzkumu a srovnání běžných technologií toho či onoho výrobce zboží s konkurenčními nebo potenciálními technologiemi.

Pro průzkum trhu se používá **metoda analýzy segmentace spotřebitelů**. Ta zkoumá trh jeho dělením na skupiny na základě různorodých spotřebitelských potřeb mezi skupinami a stejnorodých spotřebitelských potřeb v samotných skupinách. Odhaluje vztahy mezi hodnotami, které jsou vloženy do zboží nebo služeb a mezi spotřebitelskými skupinami, které tato hodnota nejvíce láká. Dále určuje životaschopnost zboží nebo služeb v konkurenčním boji. Ke zjištění nejziskovějších tržních segmentů přispívá **analýza spotřebitelských hodnot**. Na rozdíl od většiny jiných metod se tato zakládá na kvantitativních ukazatelích.

Finanční aspekt regionální konkurenceschopnosti může být zkoumán **analýzou úrovně stability růstu**. Tato metoda zkoumá vzájemný vztah mezi úkoly zvýšení konkurenceschopnosti a finanční politiky, možnostmi regionu zabezpečit růst své konkurenceschopnosti, formy a mechanismy působení finanční politiky na budoucí růst.

Z našeho hlediska se problémy zajištění konkurenceschopnosti regionu neomezuji pouze na výrobní problémy nebo problémy finančních toků. Obrovská role v tomto procesu náleží lidskému faktoru. **Metoda analýzy zprostředkovatelů** umožňuje odhalovat jednotlivé osoby nebo jejich skupiny, jejichž činnost značně ovlivňuje konkurenční pozice regionu. **Metoda hodnocení individuálních charakteristik konkurentů** je určena ke zkoumání a pochopení osobní a profesionální kvality, charakteru a modelů chování vedoucích a odborníků z konkurenčních regionů a určení potenciálu vedení konkurentů. Mimo jiné slouží tyto metody k sestavení podrobnější charakteristiky organizačních zdrojů regionu.

ПРÍЛОНА 2 – GLOSÁŘ

БАНКРОТСТВО, -a s, bankrot, krach, úpadek

БЕЗОПАСНОСТЬ, -и Ź, bezpečnost, bezpečí; **радиационная безопасность** radiační bezpečnost; **экологическая безопасность** ekologická bezpečnost; **техника безопасности** bezpečnostní technika

БЮДЖЕТ, -a m, rozpočet; **государственный бюджет** státní rozpočet; **дефицитный бюджет** deficitní, schodkový rozpočet; **региональный бюджет** regionální rozpočet; **сбалансированный бюджет** vyrovnaný rozpočet; **доходы бюджета** příjmy rozpočtu; **выйти из бюджета** překročit rozpočet

ВЛАСТЬ, -и Ź, moc, orgán státní správy, úřad; **региональная власть** regionální správa; **преемственность власти** dědičnost moci

ВЛИЯНИЕ, -я s, vliv, působení; **оказать влияние на что** ovlivnit co

ГРУЗ, -a m, tíže, tíha, zátěž, závaží, náklad; **перемещение груза** přemístění nákladu

ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ, -и Ź, činnost, působení; **хозяйственная деятельность** hospodářská činnost

ДОЛГ, -a m, dluh, pohledávka; **реструктуризация долга** restrukturalizace dluhu

ЗАПАС, -a m, zásoba; **балансовый запас** bilanční zásoba

ИЗДЕРЖКА, -и Ź, výdaj, náklad, výloha, útrata; **издержки по производству** výrobní náklady

ИНВЕСТИЦИЯ, -и Ź, investice; **приток инвестиций** příliv, přítok investic

ИННОВАЦИЯ, -ии Ź, inovace; **внедрять инновацию** zavést inovaci

ИНТЕРНЕТ-ПРОВАЙДЕР, -a m, poskytovatel internetu

ИНФРАСТРУКТУРА, -ы Ź, infrastruktura; **информационная инфраструктура** informační infrastruktura; **инфраструктура рынков** tržní infrastruktura

КЛИМАТ, -a m, klima, podnebí, prostředí; **налоговый климат** daňové klima; **общественный климат** společenské prostředí; **предпринимательский климат** podnikatelské klima

КОНКУРЕНЦИЯ, -и ž, konkurence; **межрегиональная конкуренция** konkurence mezi regiony

ЛИЦО, -a s, obličej, tvář, osoba, osobnost; **действующее лицо** činitel, účinkující osoba; **доверенное лицо** zmocněnec; **должностное лицо** úřední osoba; **физическое лицо** fyzická osoba; **частное лицо** soukromá osoba; **юридическое лицо** právnická osoba

МИНИМУМ, -a m, minimum; **прожиточный минимум** životní minimum; **свести к минимуму** snížit na minimum

МОЩНОСТЬ, -и ž, síla, moc, výkon, výkonnost; **инфраструктурная мощность** kapacita pro infrastrukturu; **производственная мощность** výrobní kapacita

НАСЕЛЕНИЕ, -я s, obyvatelstvo, obyvatelé; **экономически активное население** ekonomicky aktivní obyvatelstvo; **на душу населения** na jednoho obyvatele

НИША, -и ž, volné místo na trhu; **монополизировать нишу** vytvářet monopol na volné místo na trhu

НОВШЕСТВО, -a s, novinka, inovace; **изобретать новшество** vynalézat novinku

ОБРАБОТКА, -и ž, zpracovávání, zpracování, opracování, obrábění, obdělávání, propracování; **обработка данных** zpracování dat; **подвергать обработке** podrobovat zpracování

ОРГАНИЗАЦИЯ, -ии ž, organizování, organizace, uspořádání; **исследовательская организация** výzkumná organizace; **организация производства** organizace výroby

ОТРАСЛЬ, -и ž, odvětví, obor, oblast; **аграрная отрасль** agrární oblast; **добывающая отрасль** těžařské odvětví; **поддерживающая отрасль** podpůrné odvětví; **родственная отрасль** příbuzné odvětví; **отрасль промышленности** průmyslové odvětví

ПОКАЗАТЕЛЬ, -я m, ukazatel; **качественный показатель** kvalitativní ukazatel; **количественный показатель** kvantitativní ukazatel; **частный**

показатель dílejší ukazatel; **показатель занятости** ukazatel zaměstnanosti;
показатель экономической активности ukazatel ekonomické aktivity

ПОЛИТИКА, -и ž, politika; **внешняя политика** zahraniční politika;
внутренняя политика vnitřní politika; **промышленная политика** průmyslová politika

ПОМЕЩЕНИЕ, -я s, umíst'ování, umístění, prostor, vložení, investice, místnost;
производственное помещение výrobní prostor; **свободное помещение** volný prostor

ПОТЕНЦИАЛ, -а m, potenciál, kapacita; **базовый потенциал** základní potenciál;
инвестиционный потенциал investiční potenciál; **интеллектуальный потенциал** intelektuální potenciál;
научный потенциал vědecký potenciál; **управленческий потенциал** řídicí potenciál; **частный потенциал** jednotlivý potenciál

ПРЕДПРИЯТИЕ, -я s, podnik, závod, továrna; **конкурентоспособное предприятие** konkurenceschopný podnik; **крупное предприятие** velký podnik;
мелкое предприятие malý podnik, živnost; **промышленное предприятие** průmyslová továrna;
убыточное предприятие ztrátový podnik; **несостоятельность предприятия** platební neschopnost podniku; **прибыльность предприятия** ziskovost podniku

ПРЕИМУЩЕСТВО, -а s, převaha, přednost, výhoda, výsada; **конкурентное преимущество** konkurenční výhoda; **создать преимущество** zavést výhodu

ПРИВЛЕКАТЕЛЬНОСТЬ, -и ž, atraktivita, přitažlivost; **инвестиционная привлекательность** investiční atraktivita

ПРОБЛЕМА, -ы ž, problém; **инвестиционная проблема** investiční problém;
преодолить проблему překonat problém

ПРОДУКТ, -а m, produkt, výrobek; **валовой внутренний продукт** hrubý domácí produkt;
общественный продукт společenský produkt; **продукт переработки** produkt zpracování

ПРОДУКЦИЯ, -ии ž, produkce, výroba; **выпускаемая продукция** vyráběná produkce;
промышленная продукция průmyslová výroba

ПРОИЗВОДСТВО, -a s, výroba; **многопрофильное производство** víceprofilová výroba; **национальное производство** národní výroba; **основное производство** základní výroba; **специализированное производство** specializovaná výroba; **модернизация производства** modernizace výroby; **объем производства** objem výroby; **размещение производства** umístění výroby; **средства производства** výrobní prostředky; **технология производства** technologie výroby; **внедрять в производство** zavádět do výroby; **работать на производстве** pracovat ve výrobě

ПРОМЫШЛЕННОСТЬ, -и ž, průmysl; **крупная промышленность** velkopřůmysl; **лёгкая промышленность** lehký průmysl; **лесозаготовительная промышленность** lesnický průmysl; **машиностроительная промышленность** strojírenský průmysl; **тяжёлая промышленность** těžký průmysl; **угольная промышленность** uhelný průmysl

РАЗВИТИЕ, -я s, rozvíjení, rozvití, rozvoj; **политическое развитие** politický vývoj; **устойчивое развитие** stabilní rozvoj; **развитие конкурентоспособности** rozvoj konkurenceschopnosti; **развитие народного хозяйства** rozvoj národního hospodářství; **развитие науки** rozvoj vědy; **развитие производства** rozvoj výroby

РАСХОД, -a m, výdej, náklad, výloha, útrata; **общие расходы** společné náklady, celkové výdaje

РЕСУРС, -a m, zásoba, zdroj, pramen; **информационный ресурс** informační zdroj; **кредитный ресурс** úvěrový zdroj; **природный ресурс** přírodní zdroj; **производственный ресурс** výrobní zdroj; **сырьевой ресурс** zdroj surovin **трудовой ресурс** pracovní zdroj; **использование ресурсов** využití zdrojů

РЫНОК, -ка m, trh, tržiště; **внешний рынок** zahraniční trh; **мировой рынок** světový trh; **национальный рынок** národní trh; **рынок конкурентов** konkurenční trh; **рынок поставщиков** dodavatelský trh; **рынок потребителей** spotřebitelský trh; **рынок сбыта** odbytový trh; **вторжение на рынок** proniknutí na trh; **освоение рынков** ovládnutí trhů

СЕКТОР, -a m, část, oddělení, sektor, úsek; **производственный сектор** výrobní sektor; **промышленный сектор** průmyslový sektor

СИЛА, -ы ž, síla; **рабочая сила** pracovní síla

СИСТЕМА, -ы ž, systém, soustava; **операционная система** operační systém; **транспортная система** dopravní systém; **качество системы** kvalita systému; **эффективность системы** efektivita systému

СПОСОБНОСТЬ, -и ž, schopnost; **покупательная способность** koupěschopnost, kupní síla

СПРОС, -а m, poptávka; **спрос и предложение** poptávka a nabídka; **инвестиционный спрос** investiční poptávka; **платежеспособный спрос населения** reálná poptávka obyvatelstva; **потребительский спрос** spotřební poptávka; **совокупный спрос** celková poptávka; **эластичность спроса** pružnost poptávky; **пользоваться спросом** jít na odbyt

СТАВКА, -и ž, sazba; **налоговая ставка** daňová sazba; **процентная ставка** úroková sazba

СТРУКТУРА, -ы ž, struktura, složení; **доходная структура** příjmová struktura; **отраслевая структура** odvětvová struktura; **расходная структура** výdajová struktura; **товарная структура** zboží struktura; **экономическая структура** ekonomická struktura

ТОВАР, -а m, zboží, výrobek; **товарооборот** obrat zboží; **товаропроизводитель** výrobce zboží

ТОЧКА, -и ž, tečka, bod; **отправная точка** výchozí bod; **торговая точка** prodejna; **точка зрения** hledisko, stanovisko

УПРАВЛЕНИЕ, -я s, řízení, správa, spravování; **местное управление** místní správa; **электронное управление** elektronické ovládání

УРОВЕНЬ, -ня m, úroveň, výše, míra, stupeň; **образовательный уровень** úroveň vzdělání; **уровень безработицы** míra nezaměstnanosti; **уровень доходов** výše příjmů; **уровень задолженности** míra zadluženosti; **уровень криминогенности** míra kriminality; **уровень цен** výše cen

УСЛОВИЕ, -я s, podmínka; **базовые условия** základní podmínky; **законодательное условие** legislativní podmínka; **климатические условия** klimatické podmínky; **нормативное условие** normativní podmínka; **особое условие** zvláštní podmínka; **рыночное условие** tržní podmínka; **при условиях** za podmínek; **создавать условия** vytvářet podmínky

УСЛУГА, -и ž, služba; **бытовые услуги** služby obyvatelstvu; **платная услуга** placená služba; **оказать услугу** prokázat službu

ФАКТОР, -a m, faktor, činitel; **ключевой фактор** klíčový, zásadní faktor; **фактор производства** výrobní faktor; **фактор конкурентоспособности** faktor konkurenceschopnosti

ЧАСТЬ, -и ž, část, díl, podíl; **большая часть** větší část, většina; **запасная часть** náhradní díl; **составная часть** složka, součást

ЭКОНОМИКА, -и ž, ekonomika, hospodářský systém, národní hospodářství; **рыночная экономика** tržní ekonomika, hospodářství; **экономика сельского хозяйства** ekonomika zemědělství; **экономика промышленности** ekonomika průmyslu; **реальный сектор экономики** reálný sektor ekonomiky